

II. ARTYKUŁY I STUDIA

Jacek Krochmal

(Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa)

KAPŁANI UNICCY W EPARCHII PRZEMYSKO-SAMBORSKIEJ ZA RZĄDÓW BISKUPA ATANAZEGO KRUPECKIEGO (1610–1652)

Na początku 1609 r.¹ zmarł prawosławny biskup przemyski i samborski Michał Kopysteński (1591–1609). Nie przystąpił on do unii kościelnej zawartej w Brześciu w 1596 r., w wyniku czego eparchia przemyska — obok sąsiedniej diecezji lwowskiej — należała do tych nielicznych w metropolii kijowskiej, które pozostały przy prawosławiu. Pomimo braku biskupa unickiego na jej terenie stopniowo rozwijała się unia kościelna, jednak postępy w jej wprowadzaniu były bardzo skromne. W latach 1598–1609 unicy występowali co najmniej w 7 (spośród 31) namiestnictwach eparchii przemysko-samborskiej. Z tego okresu zachowały się imienne wzmianki o 22 kapłanach unickich, obsługujących co najmniej 12 cerkwi parafialnych. Inne przekazy informują o kolejnych 4 popach, którzy prawdopodobnie przystąpili do unii kościelnej. Wielkości te są danymi minimalnymi, bowiem zachowane źródła tylko w nielicznych przypadkach pozwalają na jednoznaczną identyfikację wyznaniową poszczególnych popów, jako wyznawców prawosławia bądź unitów, a więc katolików obrządku greckiego. Warto podać dla porównania, że dla omawianego okresu (1596–1609) udało się zebrać informacje o zaledwie 19 znanych z imienia kapłanach prawosławnych i dodatkowo o 8 prawdopodobnie prawosławnych. Zaskakujące jest zatem to, że źródła w tak ograniczonym zakresie przekazują informacje imienne dotyczące kapłanów Kościoła wschodniego, zarówno unitów, jak i prawosławnych. Niezależnie od tych spostrzeżeń jest oczywiste, że na przełomie XVI i XVII w. prawosławni w eparchii przemysko-samborskiej byli grupą wielokrotnie liczniejszą od unitów².

¹ Nie jest znana data dzienna śmierci biskupa. Miała ona miejsce przed 5 III 1609 r. Zob. Л. Тимошенко, *Перемишльський єпископ Михайло Копистенський (життя та діяльність)*, „Дрогобицький краєзнавчий збірник”, вип. 6, 2002, s. 191–192; J. Krochmal, *Duchowieństwo unickie eparchii przemysko-samborskiej w latach 1596–1609*, „Miscellanea Historico-Archivistica”, t. 20, 2013, s. 145.

² Por. J. Krochmal, op. cit., s. 155, 165–166.

Diecezja przemysko-samborska była areną długoletnich zmagañ prawosławno-unickich. Tematyce tej poświęcono wiele uwagi w literaturze przedmiotu³, a kilka publikacji poświęcono w całości zagadnieniu wprowadzania unii przez biskupa Atanazego Krupeckiego⁴. Wątkiem pomijanym do tej pory był problem zakresu i zasięgu wprowadzania unii na szczeblu parafialnym, zwłaszcza zaś udziału duchowieństwa w tym procesie. Ostatnio podjęto próbę wypełnienia tej luki w odniesieniu do pierwszego etapu wprowadzania unii w eparchii przemysko-samborskiej, przypadającego na okres, w którym diecezja ta pozbawiona była biskupa unickiego (do 1609)⁵. Niniejszy artykuł kontynuuje tę problematykę. Zostanie w nim zestawiony — wciąż bardzo niepełny — skład osobowy duchowieństwa unickiego eparchii przemysko-samborskiej z lat 1610–1652, a więc za rządów Atanazego Krupeckiego.

Pierwszy przemyski biskup unicki

Wakat na tronie władczym, który nastąpił po śmierci biskupa Kopysteńskiego, stworzył królowi Zygmuntowi III możliwość obsadzenia go osobą przychylną

- ³ Zob. M. Harasiewicz, *Annales Ecclesiae Ruthenae* [...], Leopoli 1862, s. 303, 308, 319–321, 331–334; A. С. Петрушевичъ, *Сводная галицко-русская летопись съ 1600 по 1700 годъ* [w:] *Литературный сборникъ издаваемый Галицко-рускою Матицею 1872 и 1873*, Львовъ 1874, s. 38–118; J. Pelesz, *Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom*, Bd 2, Wiedeń 1880, s. 118–123; A. Добрянскій, *Исторія епископовъ трехъ соединенныхъ епархій, перемышльској, самборској и саночкој, отъ найдавнішихъ временъ до 1794 г.*, cz. 2, Lwów 1893; Z. Strzetelska Grynbergowa, *Staromiejskie. Ziemia i ludność*, Lwów 1899, s. 249–283; М. Грушевський, *Исторія України-Руси*, t. 6, Київ-Львів 1907, s. 244–245, 590; A. Prochaska, *Z dziejów unii brzeskiej*, „Kwartalnik Historyczny”, t. 10, 1896, s. 567–568, 573–577; tenże, *Z walki o tron władczy przemyski*, „Przegląd Powszechny”, R. 37, 1920, t. 147–148, s. 20–32; W. Łoziński, *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, oprac. J. Tazbir, Warszawa 2005 (wyd. VII), s. 246–266; A. Kuczera, *Samborszczyzna. Ilustrowana monografia miasta Sambora i ekonomii samborskiej*, t. 1, Sambor 1935, s. 405–410; M. Bendza, *Prawosławna diecezja przemyska w latach 1596–1681. Studium historyczno-kanoniczne*, Warszawa 1982, s. 108–233; S. Nabywaniec, *Diecezja przemyska obrządku wschodniego w okresie sporów prawosławno-unickich* [w:] *Polska-Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa*, red. S. Stępień, t. 3, Przemysł 1996, s. 39–50; J. Krochmal, *Unia w diecezji przemyskiej w XVII wieku* [w:] *Unia brzeska z perspektywy czterech stuleci*, red. J. S. Gajek, S. Nabywaniec, Lublin 1998, s. 149–153; tenże, *Unia kościelna w eparchii przemyskiej w latach 1596–1679*, „Premisla Christiana”, t. 7, 1997, s. 75–102; B. Lorens, *Prawosławie i unia w eparchii przemyskiej na forum sejmiku wiszeńskiego w XVII wieku* [w:] *Śladami unii brzeskiej*, red. R. Dobrowolski, M. Zemło, Lublin-Supraśl 2010, s. 37–62.
- ⁴ A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 12–40; A. Prochaska, *Władyka Krupecki w walce z dyzunią*, „Przegląd Powszechny”, R. 35, 1918, t. 139–140, s. 731–752; R. 36, 1919, t. 141–142, s. 38–47, 283–294, 359–365; J. Krochmal, *Unia w eparchii przemysko-samborskiej za rządów władzy Atanazego Krupeckiego (1609–1652)* [w:] *Kościół. Społeczeństwo. Kultura. Prace ofiarowane Profesorowi Wiesławowi Müllerowi z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej i dydaktycznej*, red. J. Drob, H. Łaskiewicz, A. Stasiak, B. Szady, C. Taracha, Lublin 2004, s. 117–131.
- ⁵ J. Krochmal, *Duchowieństwo unickie*, s. 135–167. W artykule tym — oprócz imiennego zestawienia popów — przedstawiono też informacje o terytorium eparchii, scharakteryzowano źródła umożliwiające identyfikację wyznaniową popów, omówiono zagadnienia związane z prawem kitorów (właścicieli dóbr) do obsadzania popostw, a także terminologię używaną na określenie kapłanów Kościoła wschodniego.

unii kościelnej, a w konsekwencji, zintensyfikowania jej wprowadzania w eparchii przemysko-samborskiej. Zygmunt III gorąco popierał unię, jednak nie promował jej siłą, stosując politykę ewolucyjnych przemian, polegającą na cierpliwym oczekiwaniu na naturalne zmiany zachodzące w episkopacie prawosławnym. Politykę tę realizował w odniesieniu do obydwu eparchii pozostających przy prawosławiu, a więc diecezji lwowskiej i przemyskiej. Zasada ewolucyjnych zmian w obsadzie urzędów kościelnych dotyczyła wszystkich szczebli hierarchii Kościoła wschodniego. Stosowano ją zarówno w odniesieniu do obsady katedr biskupich, jak też popostw znajdujących się w dobrach królewskich. Co zrozumiałe, polityka ta nie w każdym przypadku przynosiła oczekiwane rezultaty. Przykładem tego było nominowanie w 1607 r. władzą lwowskim Eustachego Tyssarowskiego, który najpierw obiecał przyjąć unię, a potem wycofał się z tego zobowiązania⁶. Obietnica przejścia na unię składana przez kandydatów do objęcia urzędów i godności kościelnych była równoznaczna z deklaracją zmiany wyznania z prawosławnego na katolickie, przyjmowane w obrządku greckim. Zawiedzione nadzieje pokładane w osobach niewywiązujących się z obietnic złożonych przed nominacją sprawiły, że kandydatów na biskupów, a nawet popów unickich, zaczęto dobierać ze szczególną starannością. Po doświadczeniu z władzą lwowskim, nominatem królewskim na katedrę biskupią w Przemyślu został kandydat popierający unię i gotowy realizować politykę wyznaniową króla.

W 1609 r. wakująca katedra przemyska znajdowała się w rękach prawosławnych. Kryłozanami katedry przemyskiej byli wówczas⁷: Dymitr Sidorski (1609–1612)⁸,

⁶ Królewski dokument nominacyjny dla Eustachego (Ostafija) Tyssarowskiego (31 X 1607) nie zawierał zastrzeżeń, że nominat ma być unią, ale z rekomendacji łacińskiego arcybiskupa lwowskiego Jana Zamoyskiego oraz późniejszej relacji nuncjusza Kosmy Torresa (1621) wynika, że przed nominacją Tyssarowski złożył przysięgę, w której zobowiązał się do przyjęcia unii. Już jako biskup lwowski Jeremiasz Tyssarowski (1607–1641) na początku 1608 r. ogłosił wierność Kościołowi prawosławnemu i patriarchsze konstantynopolitańskiemu. *Акты, относящиеся къ истории западной Россіи, собранные и изданные Археогрaфическою комиссією*, t. 4, 1588–1632, Санктпетербургъ 1851, t. 4, nr 174, s. 261–262; *Архивъ юго-западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ, состоящей при Киевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генераль-Губернатори* (dalej: АЮЗР), cz. 1, t. 10, Киевъ 1904, nr 65, s. 128; M. Грушевський, op. cit., t. 6, s. 588–589; K. Chodynicki, *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. Zarys historyczny 1370–1632*, Warszawa 1934, s. 402–403; Д. Блажейовський, *Епархія Київської Церкви (861–1996)*, Львів 1996, s. 232.

⁷ Daty podawane tu i w innych miejscach artykułu nie dotyczą pełnego okresu sprawowania funkcji przez poszczególnych kapłanów, a jedynie lat, w których są oni wzmiankowani w źródłach.

⁸ Był namiestnikiem (protopopem) przemyskim co najmniej od 1609 r., a ponadto popem cerkwi Zwiastowania NMP na przemyskim Zasaniu. Zmarł około 1627 r. Центральний державний історичний архів України у Львові (dalej: ЦДІАЛ), f. 13, op. 1, sygn. 327, s. 816; sygn. 328, s. 229; f. 15, op. 1, sygn. 143, s. 280; Archiwum Państwowe w Przemyślu (dalej: APP), Akta miasta Przemyśla (dalej: AmP), sygn. 91, s. 68, 70, 492–494; *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie* (dalej: AGZ), t. 20, Lwów 1909, nr 93, s. 136 (1610 r.); M. Коялович, *Литовская церковная унія*, s. 299; A. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 41–42; A. Добрянский, op. cit., cz. 2, s. XIV; *Схиматісь всего клира рускаго-католического Богом спасемоу Епархіи Перемьшльської на годъ отъ рожд. Хр. 1879* (dalej: *Схиматісь 1879*), Перемьшль 1879, s. 39–40; J. Krochmal, *Przemyskie testamenty staropolskie*, „Rocznik Historyczno-Archivalny”, t. 6, 1989, s. 145, 154–155.

Teodor (Fedor) Tatomir (1606–1612)⁹, Jan Nikoliński (1594–1610)¹⁰, Piotr Juriewski (1594–1609)¹¹, Choma (Tomasz) „Diakon” (1594–1611)¹², Dymitr Burda (1609–1624)¹³ oraz Ignacy (Ichnatius) „Diakon” (1609–1611)¹⁴. Zgodnie ze zwyczajem, po śmierci władzy duchowieństwo i świeccy prawosławni dokonali wyboru kandydata na nowego biskupa przemyskiego. Został nim miejscowy szlachcic Jan Szyszka Chłopecki¹⁵, którego przedstawiono królowi do zatwierdzenia. Tymczasem król zamierzał unormować sytuację wyznaniową w eparchii przemysko-samborskiej poprzez nominowanie dla niej biskupa, którego zadaniem miało być zaprowadzenie w tej diecezji unii kościelnej. Chcąc mieć pewność, że zamierzenia te zostaną zrealizowane, Zygmunt III pomiął nie tylko wybranego przez prawosławnych Jana Chłopeckiego, ale także kandydatów rekomendowanych przez nuncjusza Franciszka Simonettę oraz unickiego metropolitę kijowskiego Hipacego Pocięja¹⁶, wybierając osobę znaną w kancelarii królewskiej z poglądów prounijnych. Kierował się przy tym wcześniejszymi sugestiami nuncjusza Simonetty, który po doświadczeniach z nominacją władzy lwowskiego, zalecał aby nie udzielać nominacji biskupich wyznawcom prawosławia, ale nadawać je „dobrym katolikom”, którzy gotowi będą przyjąć obrządek wschodni¹⁷.

W takich okolicznościach 15 IX 1609 r.¹⁸ nominację królewską na biskupa przemyskiego i samborskiego otrzymał katolik Aleksander Krupecki (ok.

⁹ ЦДІАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 327, s. 816; sygn. 328, s. 229; f. 15, op. 1, sygn. 143, s. 280, 282; AGZ, t. 20, nr 93, s. 136–137; М. Коялович, op. cit., s. 299; А. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 41–42; А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. XIV; *Схиматісмъ*, s. 37, 40, 46.

¹⁰ Występuje też jako „Joannes Mikolawski”. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника (dalej: ЛНБС), Відділ рукописів, f. 5, sygn. 3863/III, k. 6; М. Коялович, op. cit., s. 299; А. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 41; А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. XIV.

¹¹ Występuje też jako „Petrus Jurkiewski” lub „Jurowski”. ЛНБС, Відділ рукописів, f. 5, sygn. 3863/III, k. 6; М. Коялович, op. cit., s. 299; А. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 41; А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. XIV.

¹² W źródłach występuje też jako „Тома”, „Thomas” lub Тома Furmanic. ЛНБС, Відділ рукописів, f. 5, sygn. 3863/III, k. 6; ЦДІАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 327, s. 816; М. Коялович, op. cit., s. 299; А. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 41–42; А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. XIV; А. Prochaska, *Władyka Krupecki*, s. 733.

¹³ Równocześnie był namiestnikiem dubneńskim (1609–1610). ЦДІАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 327, s. 816; sygn. 328, s. 229; f. 15, op. 1, sygn. 143, s. 280; APP, AmP, sygn. 91, s. 68, 70, 180; AGZ, t. 20, nr 93, s. 136; М. Коялович, op. cit., s. 299; А. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 41–42; А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. XIV; *Схиматісмъ*, s. 40; J. Krochmal, *Przemyskie testamenty*, s. 145–146.

¹⁴ ЦДІАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 327, s. 816; М. Коялович, op. cit., s. 299; А. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 42; А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. XIV.

¹⁵ А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 13; М. Грушевський, op. cit., t. 6, s. 590; K. Chodynicki, op. cit., s. 404.

¹⁶ *Археографическій сборникъ документовъ относящихся къ исторіи сѣверо-западной Руси издаваемый при Управленіи Виленскаго учебнаго округа*, t. 6, Wilno 1869, nr 77, s. 163–164; *Litterae nuntiorum apostolicorum historiarum Ucrainae illustrantes (1550–1850)*, t. 3, ed. A. G. Welykuj, Romae 1959, nr 963, 966, s. 17, 24; J. Pelesz, op. cit., Bd 2, s. 121; М. Грушевський, op. cit., t. 6, s. 590; М. Bendza, op. cit., s. 121.

¹⁷ *Litterae nuntiorum*, t. 3, nr 963, 966, s. 17, 24; М. Bendza, op. cit., s. 121.

¹⁸ *Metryka Ruska (Wołyńska). Regesty dokumentów kancelarii koronnej dla ziem ukraińskich (województw wołyńskiego, braclawskiego, kijowskiego i czernihowskiego) 1569–1673*, oprac. H. Boriak, L. Demczenko, P. Kennedy Grimsted, N. Jakowenko, W. Krawczenko, W. Straszko, K. Wysłobokow, H. Wajs, wstęp P. Kennedy Grimsted, Kijów 2002, s. 545.

1570–1652)¹⁹. Biskup nominat pochodził z Wołynia, a więc spoza diecezji przemyskiej. Jego ojcem był Hieronim Oleszkowicz Szyszka z Krupca Krupecki (zm. 1618), pan dóbr ziemskich położonych w powiatach łuckim i włodzimierskim na Wołyniu oraz w województwie mścisławskim na Białej Rusi²⁰. W chwili nominacji Aleksander Krupecki był pisarzem Metryki Ruskiej w kancelarii królewskiej. Znał język ruski, a ponadto dał się poznać jako osoba biegła w Piśmie św. oraz gorliwy zwolennik unii. Działalność w kancelarii królewskiej była zwykle czynnikiem ułatwiającym dalszą karierę pracujących w niej osób. W przypadku Krupeckiego szczególnie istotna była zawarta tam znajomość ze Stanisławem Siecińskim, sekretarzem królewskim i nowo mianowanym łacińskim biskupem przemyskim²¹, który rekomendował królowi jego kandydaturę. Aleksander Krupecki był Rusinem, ale wyznawał katolicyzm w obrządku łacińskim²². Z tego powodu po otrzymaniu nominacji na biskupa przemyskiego i samborskiego musiał zmienić obrządek na grecki. Zgodnie z ówczesnym zwyczajem, wkrótce potem biskup nominat wstąpił do zakonu bazylianów, w którym przyjął imię zakonne Atanazy. Po kilkumiesięcznych przygotowaniach do pełnienia funkcji biskupiej, dnia 20 VI 1610 r. w katedrze w Brześciu metropolita H. Pocięw w akcie chirotonii wyświęcił Atanazego Krupeckiego na pierwszego unickiego władcykę przemyskiego i samborskiego²³.

Wiadomość o nowym biskupie została negatywnie przyjęta przez prawosławnych Rusinów z diecezji przemyskiej. Krupecki był przez nich postrzegany jako osoba obca, zarówno z punktu widzenia wyznaniowego, jak też pochodzenia terytorialnego. Uważano go za biskupa narzuconego z zewnątrz, a odczuciu temu towarzyszyło rozgoryczenie związane z odrzuceniem przez króla miejscowego kandydata na władcykę, wybranego przez szlachtę i duchowieństwo diecezji przemyskiej. Nic zatem dziwnego, że Krupecki spotkał się z wrogim przyjęciem w swej diecezji. Prawosławni zaczęli uciekać się do znanych na Rusi działan „prawem i lewem”, zmierzających do uniemożliwienia mu objęcia władzy w eparchii. Najpierw zorganizowali opór, w wyniku którego nie dopuścili do ingresu, to jest wprowadzenia nowego biskupa do katedry przemyskiej, a następnie objęcia dóbr należących do władcyków przemyskich i samborskich. 20 VII 1610 r. szlachta

¹⁹ Biografię i działalność biskupa opisali: A. C. Петрушевичъ, op. cit., s. 308–310; J. Pelesz, op. cit., Bd 2, s. 120–123; A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 12–40; W. Sarna, *Dzieje diecezji przemyskiej obrządku łac.*, cz. 1, *Episkopat przemyski o. ł.*, Przemysł 1902, s. 239; A. Prochaska, *Władcyka Krupecki*, passim; H. Kowalska, *Krupecki Aleksander Oleksowicz* [w:] PSB, t. 15, s. 406–407; S. Nabywaniec, *Unicy biskupi przemyscy w latach 1610–1991. Szkice biograficzne*, Rzeszów 1995, s. 15–17.

²⁰ *Metryka Ruska*, s. 525; A. Prochaska, op. cit., s. 732.

²¹ *Metryka Ruska*, s. 818–819; A. C. Петрушевичъ, op. cit., s. 308; A. Prochaska, op. cit., s. 732; T. Śliwa, *Stanisław Sieciński, biskup przemyski 1609–1619*, „Premisla Christiana”, t. 6, 1993–1995, s. 154–155; tenże, *Sieciński Stanisław* [w:] PSB, t. 36, s. 521; W. Krawczuk, *Pisarze kancelarii koronnych Zygmunta III Wazy*, „Studia Historyczne”, R. 36, 1993, s. 156, 163; tenże, *Metryka Koronna za Zygmunta III Wazy. Początki Archiwum Koronnego Warszawskiego w świetle spisów z 1620 i 1627 roku*, Kraków 1995, s. 36.

²² J. Pelesz, op. cit., Bd 2, s. 120; A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. VI; M. Грушевський, op. cit., t. 6, s. 590; A. Prochaska, op. cit., s. 732.

²³ *Акты, относящиеся къ исторіи южной и западной Россіи, собранные и изданные Археологическою комиссією*, t. 2, 1599–1637, Санктпетербургъ 1865, nr 40, s. 64–65; A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 13, 25; A. Prochaska, op. cit., s. 732.

prawosławna wniosła przeciwko Krupeckiemu protestację do przemyskich ksiąg ziemskich, oskarżając go o uzurpację prawa do władcyctwa przemyskiego. Jako przyczynę sprzeciwu podano fakt, że Krupecki nie był wybrany przez miejscową szlachtę i duchowieństwo prawosławne, ale został narzucony przez króla. W ich przekonaniu Krupecki bezpodstawnie nazywał się biskupem, powołując się na dokument nominacyjny z kancelarii królewskiej, w oparciu o który dążył do przejęcia katedry i dóbr biskupich. Ważnymi przeszkodami w uznaniu Krupeckiego za biskupa było jego obce pochodzenie (spoza diecezji przemyskiej) i wyznanie, ciągle widziano w nim bowiem łacinnika (*Romani ritus*)²⁴. Jeszcze ostrzejsze wystąpienie przeciwko Krupeckiemu miało miejsce 13 IX 1610 r. na sejmiku wiszeńskim. Nowy władca został tam znieważony słownie, napadnięty przez uzbrojoną grupę prawosławnych i zmuszony do ucieczki z Sądowej Wiszni. Pozew skierowany przeciwko napastnikom wymieniał z imienia 32 osoby, głównie szlachtę przemyską na czele z Janem Chłopeckim — kandydatem prawosławnych na władcykę. Wśród napastników byli też prawosławni kryłozianie przemyscy: Teodor Tatomir, Dymitr Burda i Dymitr Sidorski²⁵. Wydarzenia te spowodowały reakcję króla, który zniecierpliwiony lekceważeniem swej woli wydał mandat nakazujący szlachcie ruskiej z ziemi przemyskiej, pod wadium 50 tys. złotych węgierskich, posłuszeństwo wobec władcyki Krupeckiego²⁶. Równocześnie, broniąc swych praw, władca wstąpił na drogę sądową przeciwko kryłozanom przemyskim i miejscowej szlachcie prawosławnej. Proces zakończył się wyrokiem Trybunału Koronnego, którego egzekucję nakazał przeprowadzić Zygmunt III. W jej wyniku na początku 1612 r. miała miejsce intromisja, to jest wprowadzenie Krupeckiego w cerkwie i dobra władcyctwa przemysko-samborskiego. W ciągu następných miesięcy biskup przejął katedrę św. Jana (Iwana) i dwór władczy w Przemyślu, cerkwie na przemyskich przedmieściach, cerkwie i dwory biskupie w Walawie i Starym Samborze, cerkwie w Hruszowicach, Wielunicach, Witoszyńcach, Straszewicach oraz monasterzy bazylikańskie Św. Spasa pod Starym Samborem, św. Onufrego w Ławrowie oraz w Smolnicy i Nahujowicach²⁷.

Był to tylko pozorny sukces Krupeckiego. W podległej mu eparchii nadal dominowali prawosławni, którzy nie chcieli uznać jurysdykcji biskupa unickiego. Ten rozpoczął więc starania o uznanie swej władzy biskupiej wstępując na drogę sądową i uzyskując w Trybunale Koronnym wyroki banicyjne na kapłanów prawosławnych pozwanych o bezprawne zajmowanie cerkwi i dóbr cerkiewnych²⁸. Chcąc wymusić posłuszeństwo Krupecki nie poprzestawał na środkach prawnych, ale uciekał się do przemocy²⁹. Tego rodzaju działania, niekiedy bardzo okrutne, prowadziły obydwie strony konfliktu. Były one cechą

²⁴ ЦДІАЛ, f. 14, op. 1, sygn. 75, s. 1779; A. Добрянській, op. cit., cz. 2, s. 13–14; A. Prochaska, op. cit., s. 732–733.

²⁵ AGZ, t. 20, nr 93, s. 136–137.

²⁶ Dokument wydany 17 XI 1610 r. w obozie pod Smoleńskiem; zob. ЦДІАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 327, s. 18–19; A. Prochaska, op. cit., s. 733; W. Łoziński, op. cit., s. 246.

²⁷ A. Prochaska, op. cit., s. 734–735.

²⁸ Zob. A. Добрянській, op. cit., cz. 2, s. 14; A. Prochaska, *Władca Krupecki*, s. 736; W. Sołtys, *Sanok jako miejsce kultu religijnego chrześcijan obrządku wschodniego (do 1939 r.)* [w:] *Lemkowie w historii i kulturze Karpat*, cz. 2, red. J. Czajkowski, Sanok 1994, s. 139.

²⁹ Zob. A. С. Петрушевич, op. cit., s. 42; A. Prochaska, op. cit., s. 735–736.

charakterystyczną sporów prawosławno-unickich, których areną w XVII stuleciu stała się eparchia przemysko-samborska³⁰.

Zaostrzenie sytuacji wyznaniowej spowodowało, że Krupecki postanowił na pewien czas opuścić diecezję. Został do tego zachęcony przez swego protektora, łańciskiego biskupa przemyskiego S. Siecińskiego, który skorzystał z pretekstu, jakim było zaproszenie Krupeckiego do przeprowadzenia misji na Węgrzech. W 1613 r. wystosował je Jerzy Drugeth z Homonny, starający się o zaprowadzenie unii wśród Rusinów zakarpaccich zamieszkujących jego dobra w diecezji mukaczowskiej. Misja Krupeckiego zakończyła się niepowodzeniem. Biskup o mało nie przyplacił jej życiem, został bowiem poraniony przez prawosławnych podczas tumultu, do którego doszło w monasterze w Krasnobrodzie (Nagy Monostor). Pamiątką z wyprawy węgierskiej był tytuł biskupa „munkaczowskiego i moromorskiego”, jaki Krupecki dodał do swej tytułatury³¹. Podczas pobytu Krupeckiego na Węgrzech (1613–1614) w eparchii przemysko-samborskiej nastąpiły zmiany korzystne dla prawosławnych, którzy odzyskali część cerkwi i dóbr cerkiewnych przekazanych unitom podczas intromisji z początku 1612 r. Dlatego po powrocie Krupecki przystąpił do restytucji utraconych dóbr oraz systematycznego zaprowadzania unii na obszarze swej diecezji.

Długie, bo aż 42-letnie, rządy biskupa Krupeckiego przypadły na okres, w którym zachodziły ważne zmiany w polityce państwa polskiego wobec prawosławnych i unitów, w rezultacie których faworyzowane były na przemian obie strony konfliktu wyznaniowego. Punktami zwrotnymi w tej polityce, którą w tym przypadku należy umieścić w kontekście wydarzeń lokalnych zachodzących w eparchii przemysko-samborskiej, były: (1) objęcie diecezji przemyskiej przez biskupa unickiego (1609–1612), (2) nielegalne wyświęcenie biskupów prawosławnych przez patriarchę jerozolimskiego Teofana II w 1620 r. oraz (3) zmiana polityki wyznaniowej Rzeczypospolitej wobec prawosławnych, która nastąpiła po śmierci króla Zygmunta III³². Wydane 1 X 1632 r. przez komisję obradującą pod przewodnictwem królewicza Władysława *Punkta uspokojenia obywatelów — narodu ruskiego w religii greckiej będących*³³ potwierdziły dożywotnie prawa

³⁰ Por. A. Prochaska, *Z walki o tron władczy przemyski*, s. 20–32; tenże, *Władysław Krupecki*, t. 139–140, s. 731–752; t. 141–142, s. 38–47, 283–294, 359–365; W. Łoziński, op. cit., s. 246–266; S. Nabywaniec, op. cit., s. 39–50; J. Krochmal, *Unia w eparchii przemysko-samborskiej*, s. 117–131.

³¹ APP, AmP, sygn. 586, s. 75 (1614 r.); *Akta miasta Przemyśla (1356–1389) 1402–1944 (1945–1983)*, oprac. J. Krochmal, t. 2, Przemyśl 2000, s. 300; А. Добрянский, op. cit., cz. 2, s. 14–15; A. Prochaska, *Władysław Krupecki*, s. 736, 752; M. Bendza, op. cit., s. 129–131; I. Bań, *La pénétration de l'uniatisme en Ukraine subcarpatique au XVIIe siècle*, „Dix-septième siècle”, 2003/3, nr 220, s. 518.

³² Zob. T. Śliwa, *Kościół unicki w Polsce w latach 1596–1696* [w:] *Historia Kościoła w Polsce*, red. B. Kumor, Z. Obertyński, t. 1, cz. 2, Poznań-Warszawa 1974, s. 270–271; tenże, *Kościół prawosławny w Rzeczypospolitej w latach 1596–1696* [w:] tamże, s. 313–315; J. Dziegielewska, *O tolerancję dla zdominowanych. Polityka wyznaniowa Rzeczypospolitej w latach panowania Władysława IV*, Warszawa 1986, s. 174–205; L. Cwikła, *Polityka władz państwowych wobec Kościoła prawosławnego i ludności prawosławnej w Królestwie Polskim, Wielkim Księstwie Litewskim oraz Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1344–1795*, Lublin 2006, s. 189–212.

³³ AGZ, t. 1, nr 39, s. 52–55; *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia*, ed. A. Theiner, t. 3, Romae 1863, nr 336, s. 399–401; *Monumenta Ucrainae Historica* (dalej: MUH), coll. A. Šeptyckij, t. 2, Romae 1965, nr 90, s. 145–149.

Krupeckiego do diecezji przemyskiej, ale prawosławni otrzymali zgodę na wybranie własnego władcy, którego tymczasową siedzibą (do śmierci Krupeckiego) miały być monastery Św. Spasa pod Starym Samborem, św. Onufrego w Ławrowie i klasztor w Smolnicy³⁴. Królewską nominację na biskupa prawosławnego otrzymał Iwan (Jan) Romanowicz Popiel (1633–1634), któremu obiecano, że po śmierci Krupeckiego będzie jedynym władcą przemyskim i samborskim³⁵. Jednak z przyczyn kanonicznych, to jest powtórnego małżeństwa Popiela, na jego konsekrację nie wyraził zgody prawosławny metropolita kijowski Piotr Mohyła³⁶. Niekorzystne dla unitów postanowienia złagodzone na sejmie w 1635 r. Obiecano im wówczas, że po śmierci Krupeckiego także oni będą mogli mieć swojego biskupa, którego siedzibami będą cerkwie Św. Spasa i św. Mikołaja na przedmieściach Przemysła³⁷.

Ponowne prawne uznanie hierarchii Kościoła prawosławnego, funkcjonującego niezależnie od Kościoła unickiego sprawiło, że z kancelarii królewskiej zaczęły wychodzić nominacje dla władcyków prawosławnych, także przemyskich, pomimo że w eparchii tej rządy sprawował nadal biskup unicki. W wyniku tej polityki w diecezji przemyskiej Kościoła wschodniego zapanowała dwuwładza, która dodatkowo skomplikowała bardzo napięte stosunki prawosławno-unickie³⁸. Napięcie to zostało jeszcze pogłębione przez konsekwencje ugody zborowskiej (1649) i konstytucji sejmu z 1650 r., na mocy których eparchię przemyską przyznano prawosławnym. Wprawdzie po zwycięstwie nad wojskami Chmielnickiego pod Beresteczkiem (1651) przestały być aktualne punkty ugody zborowskiej mówiące o przyznaniu prawosławnym eparchii przemyskiej, ale prawosławny biskup Antoni Winnicki (1650–1679) nie chciał zrezygnować ze swych przywilejów i w 1652 r. przemocą wszedł w posiadanie soboru katedralnego św. Jana w Przemyślu. Nakazał wówczas uwięzić przebywającego przy katedrze brata władcy Janusza Krupeckiego oraz pojmać Prokopa Chmielowskiego, unickiego biskupa koadiutora. Następnie Winnicki wyruszył do podprzemyskiej Walawy, w której przebywał władca Krupecki. Ten nie przeżył najazdu, umierając w nocy 5 V 1652 r., podczas napadu prawosławnych na swą rezydencję. Po jej zajęciu władca Winnicki znieważył zwłoki ubranego w szaty liturgiczne Krupeckiego, swego brata w biskupstwie³⁹.

³⁴ AGZ, t. 1, s. 53; A. C. Петрушевчъ, op. cit., s. 469; M. Bendza, op. cit., s. 133, 140–141.

³⁵ APP, Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu (dalej: ABGK), sygn. 87D (Kraków, 18 III 1633).

³⁶ J. Pelesz, op. cit., s. 343; E. Piwowar, *Prawosławna diecezja przemyska w XVII wieku*, „Rocznik Historyczno-Archivalny”, t. 5, 1988, s. 52.

³⁷ A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 18.

³⁸ Równoczesne rządy dwóch władcyków przemysko-samborskich, unickiego i prawosławnego, przypadają na lata 1633–1691. Z powodu nominacji królewskich wydanych dla biskupa prawosławnego — Antoniego Winnickiego oraz unickiego — Prokopa Chmielowskiego, sejmik wiszeński wydał posłom na sejm instrukcję o uspokojeniu władcyństwa przemyskiego, zob. AGZ, t. 21, nr 61, s. 120 (1653 r.); por. tamże, nr 47, s. 94 (1651).

³⁹ ЦДИАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 379, s. 72–83; *Litterae Episcoporum Historiam Ucrainae illustrantes (1600–1900)*, ed. A. G. Welykyj, Romae 1973, t. 2, s. 322–323; A. C. Петрушевчъ, op. cit., s. 310; A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 24, 38–39; A. Prochaska, op. cit., t. 141–142, s. 363–364; A. Kuczera, op. cit., 409; H. Kowalska, op. cit., s. 407; S. Nabywaniec, *Biskupi unicy*, s. 17; J. Krochmal, *Unia w eparchii przemysko-samborskiej*, s. 126–127. Por. W. Łoziński, op. cit., s. 255–256.

Najbliżsi współpracownicy Krupeckiego

W działaniach mających na celu wprowadzanie unii w eparchii przemysko-samborskiej władca Krupecki był wspierany przez licznych współpracowników. Jednak w początkowym okresie grono to było bardzo szczupłe. Należeli do niego trzej bracia biskupa, spośród których jeden — Józef (zob. niżej) — wstąpił do zakonu bazylianów. W stanie świeckim pozostali Mikołaj (wzmiankowany w latach 1610–1640)⁴⁰ i Janusz (wzmiankowany w latach 1610–1658)⁴¹ Krupeccy. Krąg najbliższych współpracowników władcy tworzyli duchowni, którzy objęli najważniejsze urzędy w eparchii. Nominacje te były szczególnie liczne w pierwszym okresie rządów biskupa, gdy z kryłosu katedralnego, namiestnictw i monasterów bazylianów usuwani byli kapłani prawosławni, którzy nie chcieli przystąpić do unii kościelnej. Jak nieliczna była grupa zwolenników unii dowodzi fakt kumulowania wielu godności i funkcji przez zaledwie kilka osób z otoczenia władcy. Było to przejawem trudności kadrowych związanych z małą liczbą kapłanów unickich zdolnych do wypełniania tych funkcji. Wraz z upływem czasu trudności te przewyciężano, w związku z czym możliwe było unikanie tego rodzaju sytuacji. W pierwszych latach rządów Krupeckiego tylko część unickich dostojników eparchii przemysko-samborskiej wywodziła się z terenu macierzystej diecezji, pozostali zaś przybyli do niej wraz z biskupem. Niektórzy z nich początkowo wyznawali katolicyzm w obrządku łacińskim, a dopiero po rozpoczęciu współpracy z biskupem Krupeckim zmienili obrządek na grecki. Większość z jego łacińskich współpracowników wstąpiła do zakonu bazylianów, kierując się zgodą na takie wspieranie unii wyrażoną przez papieża Pawła V w 1613 r.⁴²

Poniżej przedstawieni zostaną kapłani unicy zajmujący różne szczeble w hierarchii kościelnej, zarówno świeckiej, jak i zakonnej. Tylko kilku z nich wspierało Krupeckiego przez cały okres jego rządów, inni zaś w krótszych okresach. Zdecydowana większość z nich jest znana tylko z pojedynczych wzmianek, w jakich kapłani ci występują w źródłach. Dla uporządkowania informacji

⁴⁰ APP, AmP, sygn. 587, s. 61–63; С. Голубев, *Київській митрополитъ Петръ Могила и его сподвижники (опытъ церковно-историческаго изслѣдованія)*, t. 2, *Приложенія*, Kijów 1898, s. 126, 128; A. Prochaska, *Władca Krupecki*, t. 139–140, s. 732; t. 141–142, s. 43, 283; *Akta miasta*, t. 2, s. 305.

⁴¹ Żoną Janusza Krupeckiego była Anna, a ich synem — Tobiasz, który w 1650 r. rezydował przy monasterze Św. Spasa. Janusz Krupecki był zaangażowany w krzewienie unii. W 1636 r. został poważnie poraniony podczas zbrojnego napadu prawosławnych na monaster Św. Spasa. Po dojściu do zdrowia, w latach 1636–1652 rezydował przy katedrze św. Jana w Przemyślu, a później — już po śmierci władcy Atanazego — wraz ze swym bratem, bazylianinem Józefem Krupeckim, przebywał w Żurawinie nad Sanem. ЦДИАА, f. 13, op. 1, sygn. 378, s. 10, 919; sygn. 379, s. 72; APP, AmP, sygn. 587, s. 61–63; APP, ABGK, sygn. 186, s. 14; A. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 79, 110; A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 50, 72–73; С. Голубев, op. cit., t. 2, *Приложенія*, s. 126, 128; A. Prochaska, *Władca Krupecki*, t. 139–140, s. 732, 741, 749–750; t. 141–142, s. 43, 283, 361, 363; tenże, *Z walki o tron władczy przemyski*, s. 21; A. Kuczera, op. cit., 409; *Akta miasta*, t. 2, s. 305. Władysław Łoziński (op. cit., s. 249, 253) mylnie uważał Janusza Krupeckiego za synowca Atanazego Krupeckiego, wspomniął ponadto o niewymienionym z imienia bracie biskupa Krupeckiego, który miał zginąć podczas napadu prawosławnych na monaster Św. Spasa. O zabiciu brata biskupa Atanazego wspomniała też H. Kowalska (op. cit., s. 406).

⁴² M. Szegda, *Bazylianie* [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1976, kol. 140.

o kapłanach unickich, zostaną oni przedstawieni w ujęciu chronologicznym, z uwzględnieniem poszczególnych godności w hierarchii kościelnej. Kolejno wymienieni zostaną zatem: wikariusze generalni i biskupi koadiutorzy, kryłoszańskie z przemyskiego soboru katedralnego, namiestnicy (protopopi) z poszczególnych namiestnictw, duchowieństwo zakonne męskie i żeńskie oraz — najliczniej występujący — kapłani świeccy, czyli popi z poszczególnych parochii.

Wikariusze generalni i koadiutorzy

Władzę w eparchii sprawował biskup ordynariusz (władyka), który do pomocy w zarządzaniu diecezją dobierał sobie namiestnika lub koadiutora. Funkcji namiestnika biskupiego nie można mylić z — podobną w brzmieniu — funkcją namiestnika (protopopa), będącego odpowiednikiem łacińskiego dziekana foralnego. Namiestnik biskupi był powoływany na określony czas, reprezentując biskupa lub sprawując władzę podczas nieobecności władcy w diecezji. Miał on powierzony szeroki zakres władzy delegowanej przez ordynariusza, jego kompetencje były więc porównywalne z łacińskim wikariuszem i oficjałem generalnym⁴³. Wobec latynizacji Kościoła unickiego, w źródłach namiestnik był niekiedy określany mianem wikariusza, a nawet wikariusza *in spiritualibus*. W pierwszym okresie rządów biskup Krupecki co najmniej dwukrotnie powoływał wikariuszy do czasowego zarządu eparchią. Dopiero na starość, w obliczu zbliżającej się śmierci, ustanowił na stałe biskupa koadiutora, czyli biskupa pomocniczego z prawem następstwa na tronie władczym.

Pierwszym namiestnikiem dla unitów w eparchii przemysko-samborskiej był Erazm Dubiecki, powołany w 1598 r. na wikariusza generalnego (*in spiritualibus*) dla Rusinów przez Wawrzyńca Goślickiego, łacińskiego biskupa przemyskiego⁴⁴. Było to jeszcze w czasie, gdy diecezja przemyska obrządku wschodniego była pozbawiona biskupa unickiego. Z okresu rządów biskupa Krupeckiego znani są dwaj wikariusze generalni. W 1615 r. był nim kryłoszanin Hrehory Paszewski⁴⁵, kumulujący ponadto liczne funkcje i beneficja kościelne w eparchii. W latach 1624–1625, a zapewne także później (1645), wikariuszem *in spiritualibus* i administratorem eparchii przemysko-samborskiej był bazylianin Melecjusz Kopysteński⁴⁶. Obydwaj byli bliskimi współpracownikami biskupa Krupeckiego, dlatego ich działalność zostanie przybliżona w dalszej części tekstu.

⁴³ L. Bienkowski, *Organizacja Kościoła Wschodniego w Polsce* [w:] *Kościół w Polsce*, red. J. Kłoczowski, t. 2, *Wiek XVI–XVIII*, Kraków 1969, s. 807–808; zob. M. Юрковський, *Староукраїнська сакральна термінологія (назви осіб)*, „Варшавські українознавчі записки”, z. 1, 1989, s. s. 80.

⁴⁴ F. Pawłowski, *Premislia sacra sive series et gesta episcoporum r. l. Praemisliensium. E fontibus domesticis et extraneis congressit* [...], Cracoviae 1869, s. 341; J. Pelesz, op. cit., s. 119; A. Добрянський, op. cit., cz. 2, s. 5; A. Prochaska, *Z dziejów unii*, s. 568, 573, 575–577; W. Sarna, *Dzieje diecezji przemyskiej obrządku łac.*, cz. 1, *Episkopat przemyski o. ł.*, Przemysł 1902, s. 216; M. Bendza, op. cit., s. 112–113. Por. K. Chodynicki, *Kościół prawosławny*, s. 371; J. Krochmal, *Duchowieństwo unickie*, s. 146–147.

⁴⁵ APP, AmP, sygn. 799, s. 3; tamże, ABGK, sygn. 144, s. 51.

⁴⁶ APP, AmP, sygn. 587, s. 31; A. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 272–273; tenże, *Дополнения ко Сводной галицко-русской літописи съ 1600 по 1700 годъ изданной въ Львові 1874*

Po ponad ćwierć wieku rządów biskupich, będąc już w zaawansowanym wieku, Krupecki postarał się o nominację dla biskupa koadiutora z prawem następstwa. Uczył tak w 1637 r., w trosce o zapewnienie ciągłości władzy dla biskupów unickich. Koadiutorem został wówczas bazylianin Paweł Owłuczyski (1604–1649). W tym czasie był on archimandrytą kobryńskim (1633–1649), a dwa lata później został namiestnikiem (egzarchą) eparchii łucko-ostrogskiej (1639). Owłuczyski był dobrze wykształcony, miał tytuł doktora teologii. Jako koadiutor władzy Krupeckiego posługiwał się tytułem „biskupa samborskiego” (1637–1649). Owłuczyski nie przeżył swego ordynariusza, zmarł bowiem w 1649 r.⁴⁷ Kolejnym koadiutorem Krupeckiego został bazylianin Prokop Chmielowski (ok. 1600–1664). Wcześniej przeszedł kolejne szczeble kariery kościelnej; był rektorem szkoły we Włodzimierzu (1639) i archimandrytą dubneńskim (1639), a następnie dermańskim (1652–1664). W dniu 29 XII 1650 r. uzyskał nominację królewską, a 12 III 1651 r., został konsekrowany na biskupa koadiutora władzy Krupeckiego z prawem następstwa. Po jego śmierci został drugim unickim władzą przemyskim i samborskim (1652–1664), będąc równocześnie administratorem unickiej eparchii łuckiej⁴⁸.

Kryłozanie

Już w 1. połowie XVII w. uwidaczniały się przejawy latynizacji Kościoła unickiego, czego przykładem było używanie w odniesieniu do kryłozan terminu kanonik⁴⁹. Niezależnie od tego źródła o proveniencji świeckiej, np. dokumenty wychodzące z kancelarii królewskiej, na określenie instytucji i urzędów Kościoła wschodniego używały „terminologii katolickiej”⁵⁰. Nie we wszystkich

года, Львовъ 1891, s. 49; *Akta miasta Przemyśla*, t. 2, s. 304. Antoni Prochaska (*Władyka Krupecki*, s. 38), zapewne sugerując się jego pokrewieństwem z innymi Kopysteńskimi, którzy wyznawali prawosławie, mylnie uważał Melecjusza Kopysteńskiego za prawosławnego administratora władcy przemyskiego, ustanowionego podczas nieobecności biskupa Izajasza Kopińskiego. Podobnie sądził Marian Bendza (op. cit., s. 134).

⁴⁷ *Описание документовъ Архива западнорусскихъ униатскихъ митрополитовъ (1470–1700)*, t. 1, С.-Петербургъ 1897, nr 622, s. 229; А. С. Петрушевичъ, *Сводная*, s. 79; А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 21–22, 41–43; W. Łoziński, op. cit., s. 401–404; A. Prochaska, *Władyka Krupecki*, s. 45; J. Skruteń, *Chmielowski Prokop* [w:] PSB, t. 3, Kraków 1937, s. 327; М. М. Ваврик, *Нарис розвитку і стану василіянського чина XVII–XX ст. Топографічно-статистична розвідка*, Rzym 1979, s. 80; М. Bendza, op. cit., s. 164; „Пам’ятки” [Археографічний щорічник]. *Архів Української Церкви. Monuments. Archivum Ecclesiae Ruthenae*, t. 3, cz. 1, *Документи до історії унії на Волині і Київщині кінця XVI — першої половини XVII ст.*, упорядник тому М. В. Довбищенко, Київ 2001, s. 41, nr 330, s. 259. Według Mariana Bendzy (op. cit., s. 157–158) i Stanisława Nabywańca (*Unicy biskupi*, s. 17; tenże, *Diecezja przemyska*, s. 43, 45) Krupecki wybrał Owłuczyskiego na koadiutora dopiero w 1640 r.

⁴⁸ APP, ABGK, sygn. 118D; sygn. 186, 13–14; *Litterae Episcoporum*, t. 2, s. 323; M. Harasiewicz, *Annales*, s. 332–334; J. Pelesz, t. 2, s. 344–346; А. Добрянскій, op. cit. cz. 2, s. 23, 43–51; A. Prochaska, *Władyka Krupecki*, s. 288, 362–364; tenże, *Z walki o tron władcy przemyski*, s. 20–28; W. Łoziński, op. cit., s. 254; J. Skruteń, op. cit., s. 326–327; М. Bendza, op. cit., s. 164–167; S. Nabywaniec, *Unicy biskupi*, s. 17–19.

⁴⁹ „capitulani S. Joannis Ritus Graeci vulgo Krylosanorum”. APP, AmP, sygn. 91, s. 260 (1632 r.).

⁵⁰ „ecclesiae eius capitulo”. APP, ABGK, sygn. 71D (1603 r.).

przypadkach było to poprawne, bowiem niektóre instytucje cerkiewne — np. kryłos — nie mają odpowiednika w Kościele łacińskim. Mimo to często nazywano go „kapitułą”, co przyjęło się także w aktach pisanych przez stronę unicką⁵¹.

Do najwierniejszych współpracowników biskupa Krupeckiego, wywodzących się spośród nielicznego grona miejscowych Rusinów, należał Teodor (Fedor) Chyrowski. Jeszcze w 1611 r. był on dzwonnikiem katedry przemyskiej⁵², a więc należał do tzw. ludzi cerkiewnych zapewniających obsługę każdej cerkwi. Wkrótce potem Krupecki awansował Chyrowskiego na kryłoszanina przemyskiego. Nie wiadomo, czy stało się to już po objęciu katedry w roku 1612, czy też w 1614 r., z którego pochodzą informacje o innych kryłoszanach unickich. Pierwsza wzmianka o sprawowaniu przez Fedora Chyrowskiego funkcji kryłoszanina przemyskiego pochodzi dopiero z 11 II 1615 r.⁵³ Jednak inne źródła wyraźnie mówią o jego długotrwałej współpracy z władzą Krupeckim. W nagrodę za 12-letnią służbę biskupowi Krupeckiemu i cerkwi katedralnej 3 VI 1622 r. Teodor Chyrowski otrzymał dom Złotnikowski przy ul. Lwowskiej w Przemysłu, należący do uposażenia przemyskiego soboru katedralnego. W akcie nadania zostali wymienieni także żona Chyrowskiego Agafia i ich syn Mateusz. Ponadto znalazła się tam zapowiedź chęci dalszej współpracy biskupa z kryłoszaninem Teodorem⁵⁴. Było to kurtuazyjne życzenie złożone osobie wiekowej. Teodor Chyrowski pojawił się w źródłach jeszcze 11 II 1623 r.⁵⁵ i zapewne wkrótce potem zmarł, bowiem już 17 VI 1623 r. właścicielem domu Złotnikowskiego był Dymitr Chyrowski, inny kryłoszanin przemyski⁵⁶.

Z początkowego okresu rządów Krupeckiego znani są jeszcze kryłoszanin Piotr „Diakon” z Lubaczowa (1614)⁵⁷ i Tomasz „Prezbiter” (1614–1623)⁵⁸. Ten ostatni zapewne wywodził się z miejscowego duchowieństwa, bowiem jako jeden z nielicznych kryłoszan podpisywał się w języku ruskim⁵⁹. Niestety w źródłach nie zachowało się o nim wiele informacji. Jego imię odnotowywano w dokumentach wśród innych kryłoszan reprezentujących biskupa bądź kryłos. Zbieżność imienia Tomasza „Prezbitera” ze znanym z lat 1594–1611 prawosławnym kryłoszaninem przemyskim Tomaszem „Diakonem”⁶⁰ nasuwa przypuszczenie, że

⁵¹ Np. dokumenty biskupa Krupeckiego wystawione wraz „z kapitułą cerkwi ś. Jana Krzyciela” (1620), razem „z kapitułą naszą” (1622) lub akt, w którym biskup wspomina o „kapitulie mojej przemyskiej” (1625). APP, AmP, sygn. 586, s. 159; sygn. 587, s. 7–8, 31.

⁵² APP, AmP, sygn. 586, s. 43–44; *Akta miasta*, t. 2, s. 299.

⁵³ APP, AmP, sygn. 589, s. 17. Zob. ЦДІАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 331, s. 970 (1615 r.); APP, AmP, sygn. 586, s. 159 (1620 r.); sygn. 587, s. 7–8 (1622 r.); sygn. 833, s. 1, 39, 41, 45, 49, 73 (1615–1616); sygn. 875, s. 89 (1619 r.); *Akta miasta*, t. 2, s. 303, 311.

⁵⁴ „y na dalsze czasy ohotniejszego w posługach naszych chcąc go mieć”. APP, AmP, sygn. 587, s. 7–8; *Akta miasta*, t. 2, s. 303.

⁵⁵ AGAD, Metryka Koronna (dalej: MK), sygn. 170, k. 479v–480.

⁵⁶ APP, AmP, sygn. 587, s. 15; *Akta miasta*, t. 2, s. 304.

⁵⁷ APP, AmP, sygn. 586, s. 75; *Akta miasta*, t. 2, s. 300.

⁵⁸ AGAD, MK, sygn. 170, k. 479v–480; APP, AmP, sygn. 586, s. 75, 159; sygn. 589, s. 17; *Akta miasta*, t. 2, s. 300, 311.

⁵⁹ APP, AmP, sygn. 586, s. 159 (1620 r.).

⁶⁰ W źródłach był on nazywany „Choma Diakon”, „Toma”, „Thomas” lub Toma Furmanic. ЛНБС, Відділ рукописів, f. 5, sygn. 3863/III, k. 6; ЦДІАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 327, s. 816; М. Коялович, op. cit., s. 299; А. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 41–42; А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. XIV; А. Prochaska, *Władyka Krupecki*, s. 733.

mogła to być ta sama osoba. Prawdopodobieństwo to jest tym większe, że Tomasz Diakona nie znajdujemy wśród kryłoszan przemyskich, którzy zaangażowali się w wystąpienia przeciwko władcyce Krupeckiemu⁶¹.

Na początku 1612 r. w otoczeniu Krupeckiego działali popi Dymitr Nehrebeci i Sofroniusz, nie wiadomo jednak czy już wówczas byli kryłoszanami przemyskimi. 1 III 1612 r. wymienieni duchowni, wraz z Eliaszem Bereźnickim — dworzaninem Krupeckiego, złożyli w sądzie grodzkim sanockim protestację przeciwko Andrzejowi, prawosławnemu namiestnikowi sanockiemu. Poskarżyli się, że nie wpuścił ich do cerkwi sanockiej, gdy przybyli z listem pasterskim władzyki Krupeckiego skierowanym do wszystkich popów diecezji „przemyskiej, samborskiej i sanockiej”. Prawosławny namiestnik sanocki odmówił uznania zwierzchnictwa Krupeckiego, twierdząc iż nie jest on legalnym władcyką⁶². Dalsze losy popa Sofroniusza nie są znane, natomiast Dymitr Nehrebecki stał na czele kryłosu, będąc protopopem przemyskim (1614–1615). Funkcję tę łączył z godnością namiestnika jarosławskiego (1615)⁶³.

Ważną postacią w eparchii był Hrehory (Grzegorz) Paszewski, o którym można powiedzieć, że był rekordzistą w kumulowaniu funkcji i godności kościelnych. Wspomniano już, że w 1615 r. został wikariuszem generalnym władzyki Krupeckiego, reprezentując go podczas procesu przed Sądem Wyższym Prawa Magdeburgskiego w Krakowie⁶⁴. Co najmniej od 1614 r. był kryłoszaninem przemyskim. W roku następnym (1615) awansował w kryłosie, zostając jego protopopem. Zastąpił na tym miejscu Dymitra Nehrebeckiego. Paszewski był namiestnikiem przemyskim co najmniej w latach 1615–1620, później zaś występuje w źródłach jako „zwykły” kryłoszanin (1623) oraz pisarz „kapituły”, konsystorza i cerkwi katedralnej przemyskiej (1620–1623). Kumulował ponadto funkcje: namiestnika sanockiego (1614–1623) i leskiego (1615–1623), a dodatkowo był jeszcze kapelanem władzyki (1616)⁶⁵.

Nie wiadomo jaką dokładnie funkcję w kryłosie przemyskim pełnił Teodor Licinius Namysłowski. Podpisując się pod dokumentem, który 18 II 1620 r. wydał biskup Krupecki wraz „z kapitułą cerkwi ś. Jana Krzyciciela”, Namysłowski wymienił sprawowane przez siebie funkcje („archidiakon i pisarz episkopii przemyskiej”)⁶⁶. A zatem był nie tylko kryłoszaninem, ale jeszcze pisarzem biskupstwa przemyskiego. Stanowisko to było odrębne od funkcji pisarza kryłosu, którym był wówczas Hrehory Paszewski. Wracając do pozycji Namysłowskiego należy zwrócić uwagę na określenie „archidiakon”. Nie wiadomo bowiem czy takie nazwanie piastowanej funkcji oznaczało, iż był on archidiakonem kryłosu

⁶¹ Najbardziej aktywni w tych protestach byli Teodor Tatomir, Dymitr Burda i Dymitr Sidorski. Zob. AGZ, t. 20, nr 93, s. 136–137.

⁶² ЦДИАА, f. 15, op. 1, sygn. 143, s. 471–472.

⁶³ ЦДИАА, f. 15, op. 1, sygn. 143, s. 471; APP, AmP, sygn. 586, s. 75, 97–102; sygn. 589, s. 17; *Akta miasta*, t. 2, s. 300–301, 311.

⁶⁴ APP, AmP, sygn. 799, s. 3 (12 III 1615); tamże, ABGK, sygn. 144, s. 51 (12 III 1615).

⁶⁵ AGAD, MK, sygn. 170, k. 479v–480; ЦДИАА, f. 13, op. 1, sygn. 331, s. 970; APP, AmP, sygn. 586, s. 75, 141–148, 159; sygn. 587, s. 1–2, 7–8, 11, 13, 17; sygn. 589, s. 17; sygn. 799, s. 3; sygn. 833, s. 1, 39, 41, 45, 49, 53, 58, 61, 65, 69, 73, 77; sygn. 875, s. 89–90; sygn. 1218, s. 1, 4; *Akta miasta*, t. 2, s. 300, 302–304, 311.

⁶⁶ APP, AmP, sygn. 586, s. 159; *Akta miasta*, t. 2, s. 303.

przemyskiego, a zatem — czy już wówczas w kryłosie przemyskim istniała prałatura archidiacona, utworzona na wzór kapituł łańciskich oraz innych kryłosów unickich⁶⁷. Ustalenie tego wymaga przeprowadzenia dalszych badań. Na ich obecnym etapie można jedynie stwierdzić, że gdyby Namysłowski piastował godność prałacką archidiacona, to jego funkcja znalazłaby odzwierciedlenie w precedencji kryłoszan składających podpisy pod wspomnianym dokumentem. Tymczasem podpis Namysłowski znalazł się w środkowej części listy podpisujących. Ponadto sformułowanie „archidiacon” pojawiło się tylko w jednym dokumencie z 1620 r. i nie zostało powtórzone w stosunku do kolejnych kryłoszan, którzy mogliby piastować tę godność prałacką⁶⁸. Biorąc to pod uwagę należy rozważyć inną możliwość wytłumaczenia tego określenia. Prawdopodobnie Namysłowski użył go w innym sensie, chcąc zaznaczyć, że był czerńcem (bazylianinem), który przyjął święcenia kapłańskie⁶⁹. Z innych źródeł wiemy bowiem, że Teodor Liciniusz Namysłowski był kaznodzieją monasteru bazylińskiego św. Mikołaja w Kijowie⁷⁰, a ponadto był związany z unickim monasterem Trójcy Św. w Wilnie, w którym również był kaznodzieją. Dał się wówczas poznać jako autor polemik kierowanych przeciwko prawosławnym⁷¹.

Wspomniany dokument z 18 II 1620 r.⁷² dotyczył praw do domu nabytego przez władzykę Krupeckiego i kryłoszan unickiej katedry przemyskiej. Dla naszych badań ma on szczególne znaczenie, ponieważ podpisali się pod nim ówczesni kryłoszanie przemyscy. Akt ten spisano w języku polskim. W języku tym podpisał się też biskup Krupecki oraz większość kryłoszan, za wyjątkiem Teodora Chyrowskiego i Tomasza „Prezbitera”, którzy złożyli podpisy w języku ruskim. Oprócz nich w skład kryłosu przemyskiego na początku 1620 r. wchodził jeszcze, wspomniani już, Teodor Liciniusz Namysłowski i Hrehory Paszewski oraz bazylianin Antoni Butkowski, ihumen monasteru w Smolnicy (zob. niżej) i Teodor Hanczakowski, „diakon przemyski”.

W źródłach z 1622 r. pojawiają się imiona kolejnych kryłoszan, którzy zostali określani mianem „prezbiterów” cerkwi św. Jana w Przemyślu. Reprezentowali oni „kapitułę”⁷³ i pozostałych „prezbiterów” katedry ruskiej w procesie

⁶⁷ Np. kryłos włodzimierski już w 1598 r. liczył 12 kryłoszan, w tym 3 prałatów. Byli to: stojący na czele kryłosu protoprezbiter-protopop, kanclerz-pisarz sprawujący obowiązki sekretarza kryłosu oraz archidiacon. Zob. L. Bieńkowski, op. cit., s. 805, 902–905; A. Markunas, T. Uczitiel, *Terminologia kościelna. Mały słownik opisowy polsko-ukraiński i ukraińsko-polski. Церковна термінологія. Малий тлумачний словник польсько-український та українсько-польський*, Poznań 1995, s. 12–13, 72–73, 108, 146.

⁶⁸ Nieznane są podstawy, na jakich Marian Bendza (op. cit., s. 165) określił Jerzego Skurkiewicza (1651–1652) mianem „archidiacona katedry przemyskiej” (a ponadto zmienił jego imię na „Grzegorz”). Jerzy Skurkiewicz był „zwykłym” kryłoszaninem, a wymieniające jego obecność dokumenty wyliczały go — respektując zasadę precedencji — zwykle na trzecim miejscu, po innych kryłoszanach. Zob. ЦДІАА, f. 13, op. 1, sygn. 377, s. 392, 1287; sygn. 378, s. 454, 456, 807, 919.

⁶⁹ Por. A. Markunas, T. Uczitiel, op. cit., s. 108.

⁷⁰ АЮЗР, cz. 1, t. 8/1, Кієвъ 1914, s. 795 (przed 1638 r.); A. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 493.

⁷¹ Zob. T. L. Namysłowski, *Plac, na którym się schizmatyk nie ostoł*, Wilno 1628; por. J. Stradomski, *Spory o „wiarę grecką” w dawnej Rzeczypospolitej*, Kraków 2003, s. 47.

⁷² Jest to ekstrakt z akt konsystorza przemyskiego. APP, AmP, sygn. 586, s. 159; *Akta miasta*, t. 2, s. 303.

⁷³ „totius Capituli Sancti Iwani Ritus Graeci nominibus”. APP, AmP, sygn. 1096, s. 145 (1622 r.).

z Anastazją, żoną mieszczanina przemyskiego Jana Czernieckiego, pozwaną o długoletnie zaległości w opłacaniu czynszu z kamienicy należącej do cerkwi katedralnej⁷⁴. Kryłoszanami tymi byli Hrehory Słaby⁷⁵ oraz Dymitr Chyrowski (1622–1623)⁷⁶, spokrewniony ze zmarłym w 1623 r. kryłoszaninem Teodorem Chyrowskim. Z 1629 r. znany jest kryłoszanin Wawrzyniec Smolnicki, który wcześniej był pisarzem unickiej „kapituły” przemyskiej (1625–1629)⁷⁷.

Oprócz funkcji pełnionej przy katedrze przemyskiej, z czym związane były określone dochody, kryłoszanie utrzymywali się z popostw przy cerkwiach parochialnych, najczęściej położonych pod Przemyślem. Niestety, źródła nie zawsze przekazują informacje o popostwach administrowanych przez kryłoszan. Informacja taka zachowała się w odniesieniu do Teodora Wszeńskiego, kryłoszanina przemyskiego (1631–1645), a od 1642 r. popa cerkwi Narodzenia NMP na Błoniu pod Przemyślem (zob. niżej)⁷⁸.

Z drugiej części długoletnich rządów biskupa Krupeckiego znani są jeszcze kryłoszanie: Iwan Ćwirkocki (1631–1652)⁷⁹, Roman Moraszewski (1632)⁸⁰, Hrehory Bandrowski (1636–1637)⁸¹, Jan Wanczycki (1647)⁸², Andrzej Wilecki (1647–1652)⁸³, Stefan Paclawski (1651–1652)⁸⁴ i Jerzy Skurkiewicz (1651–1652)⁸⁵.

W źródłach pojawiają się także kapłani unicy, którzy reprezentowali biskupa i kryłos przemyski w licznych procesach toczonych przed sądami. Niestety nie odnaleziono informacji o ewentualnych związkach tych duchownych z kryłosem, dlatego ich rola ciągle oczekuje na wyjaśnienie. Sprawdzenia wymaga funkcja sprawowana przez diakona Teodora Wołkowickiego, który 28 V 1627 r. reprezentował biskupa Krupeckiego i „kapitułę” przemyską w procesie przed Trybunałem Koronnym w Lublinie⁸⁶. Wyjaśnienia wymagają też funkcje „prezbitera”

⁷⁴ APP, AmP, sygn. 587, s. 53–54; sygn. 1096, s. 145–146; *Akta miasta*, t. 2, s. 304–305.

⁷⁵ Być może był on spokrewniony z Wasylem Słabym, który w latach 1594–1620 był popem dwu cerkwi, w Lesku i na jego przedmieściu. Zob. Dodatek Tygodniowy do „Gazety Lwowskiej”, 1852, nr 1, s. 4; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, wyd. F. Sulimierski i in., t. 5, Warszawa 1884, s. 313–314; *Katalog dokumentów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, cz. 1, oprac. A. Fastnacht, Wrocław 1953, s. 138, nr 394; A. Fastnacht, *Dzieje Leska*, s. 293, 295; J. Krochmal, *Duchowieństwo unickie*, s. 151.

⁷⁶ APP, AmP, sygn. 587, s. 15, 53–54; sygn. 1096, s. 145–146; *Akta miasta*, t. 2, s. 304.

⁷⁷ APP, AmP, sygn. 586, s. 125–126; sygn. 587, s. 31; sygn. 1218, s. 6; *Akta miasta*, t. 2, s. 301, 304.

⁷⁸ APP, AmP, sygn. 91, s. 260, 493; sygn. 589, s. 31; *Схиматісць 1879*, s. 43; A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 41; J. Krochmal, *Przemyskie testamenty*, s. 154.

⁷⁹ W źródłach występuje też jako „Jan Świerkocki”. ЦДІАА, f. 13, op. 1, sygn. 377, s. 392, 1287; sygn. 378, s. 807, 919; APP, AmP, sygn. 840, s. 41; A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 41.

⁸⁰ APP, AmP, sygn. 91, s. 260.

⁸¹ W latach 1619–1620 był popem w Wandrowie w starostwie przemyskim (zob. niżej). APP, AmP, sygn. 587, s. 61–63; A. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 78; A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 72–73; С. Голубев, op. cit., t. 2, *Приложенія*, s. 126; A. Prochaska, *Właduka Krupecki*, s. 43; *Akta miasta*, t. 2, s. 305.

⁸² APP, AVGK, sygn. 31, s. 7–10; A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, Lwów 1893, s. 50. Zob. niżej.

⁸³ APP, AmP, sygn. 840, s. 41; ЦДІАА, f. 13, op. 1, sygn. 378, s. 919.

⁸⁴ ЦДІАА, f. 13, op. 1, sygn. 377, s. 392, 1287; sygn. 378, s. 454, 456, 807, 919.

⁸⁵ ЦДІАА, f. 13, op. 1, sygn. 377, s. 392, 1287; sygn. 378, s. 454, 456, 807, 919. Marian Benda (op. cit., s. 165) błędnie podał imię Skurkiewicza w brzmieniu „Grzegorz”, określił go też mianem „archidiacona katedry przemyskiej”.

⁸⁶ APP, AmP, sygn. 587, s. 43.

Michała Kreczkowskiego oraz diakona Metrofana Bielskiego, którzy w 1637 r. towarzyszyli Krupeckiemu podczas procesu przed Trybunałem Koronnym w Piotrkowie⁸⁷. Nie jest też znana funkcja „religioso” Stefana Woszyńskiego, który w latach 1646–1647 reprezentował biskupa i unicką „kapitułę” przemyską przed Trybunałem Lubelskim i przemyskim sądem grodzkim w procesie toczonym z władzami miasta Przemyśla i starostą przemyskim o prawa do folwarków oraz tumult wszczęty przy monasterze bazylikańskim Św. Spasa na Wilczu pod Przemyślem⁸⁸. W procesie tym występują też „beneficjenci” cerkiewni i „familiares” władzy Krupeckiego: Jan Bandrowski, Teodor Ulenicki, Jan Humiński i Albert (Wojciech) Bożanowski⁸⁹.

Sumaryczne dane o przemyskich kryłoszanach unickich zestawiono w tabeli 1. Daty podane przy poszczególnych kapłanach nie oznaczają całego okresu sprawowania przez nich funkcji w kryłosie, wskazują zaś okres udokumentowanego w źródłach piastowania godności kryłoszanina. W tabeli pozostawiono puste miejsca na wpisanie nazwisk kolejnych kryłoszan, których imiona nie są dziś znane. Za rządów biskupa Krupeckiego kryłos przemyski składał się prawdopodobnie z 6 osób. Łącznie w latach 1612–1652 udało się zidentyfikować imiennie 19 kryłoszan oraz jednego kapłana, którego członkostwo w kryłosie wymaga potwierdzenia. Większość z nich to kapłani świeccy, ale odnotowano też dwóch bazylianów. Kryłoszanie unicy są znani ze wzmianek źródłowych począwszy od 1614 r., to jest od powrotu Krupeckiego z nieudanej misji węgierskiej, choć zapewne biskup mianował kryłoszan już wcześniej, bezpośrednio po objęciu władzy w eparchii, czyli po intromisji z 1612 r.

Zgodnie z tradycją Kościoła wschodniego, na czele kryłosu stał protopop. W związku z latynizacją Kościoła unickiego, na co wpływ miała obsada najważniejszych godności w eparchii przez kapłanów o rodowodzie rzymskokatolickim, także ta instytucja cerkiewna zaczęła podlegać wpływom Kościoła łacińskiego. Na wyjaśnienie oczekuje pytanie, kiedy w gremium tym pojawiły się godności prałackie. Sprawdzenia wymaga też związek zachodzący między funkcjami kryłoszanina i pisarza kryłosu, bo niekiedy stanowiska te były sprawowane przez jedną osobę. W tym kontekście wyjaśnienia wymaga przebieg kariery Hrehorego Paszewskiego po 1620 r. Trzeba też ustalić, od kiedy kryłoszaninem był Wawrzyniec Smolnicki, który w źródłach z lat 1625–1629 występuje jako pisarz „kapituły”, a w funkcji kryłoszanina pojawia się dopiero w 1629 r.

Oprócz funkcji pełnionych przy soborze katedralnym, kryłoszanie wykonywali jeszcze inne obowiązki. Większość z nich było jednocześnie popami, najczęściej — choć nie tylko — w podprzemyskich cerkwiach. Niektórzy piastowali też inne funkcje w eparchii, na przykład namiestników. Jeszcze inne zadania wypełniali kryłoszanie wywodzący się ze stanu zakonnego. Z tych powodów o wybranych kryłoszanach będzie jeszcze mowa w dalszej części artykułu.

Po nominacji prawosławnego władzy Antoniego Winnickiego (1650), a zwłaszcza po śmierci biskupa Krupeckiego (1652), w eparchii przemyskiej nastąpiły

⁸⁷ С. Годубев, op. cit., т. 2, *Приложения*, s. 128.

⁸⁸ APP, AmP, sygn. 876, s. 38, 44.

⁸⁹ APP, AmP, sygn. 840, s. 41 (1647 r.). Jan Bandrowski był popem cerkwi w Bandrowie (1620–1647).

Tabela 1
Unicy kryłozanie przemyscy (1612–1652)

Protopop	Kryłozanie „zwykli”				
1	2	3	4	5	6
Dymitr Nehrebecki (1614–1615)	Tomasz „Prezbiter” (1614–1623)	Teodor Chyrowski (1615–1623)	Hrehory Paszewski (1614–1615) potem protopop	Piotr „Diakon” z Lubaczowa (1614)	Sofroniusz [?] (1612)
Hrehory Paszewski (1615–1620) (1623?)			Antoni Butkowski (1620) ihumen monasteru w Smolnicy	Teodor Liciniusz Namysłowski (1620) bazylianin	Teodor Hanczakowski (1620)
			Dymitr Chyrowski (1622–1623)	Hrehory Słaby (1622)	?
?	?	Wawrzyniec Smolnicki (1625)–1629	?	?	
	Iwan Ćwirkocki (1631–1652)	Teodor Wyszęński (1631–1645)		Roman Moraszewski (1632)	Hrehory Bandrowski (1636–1637)
		Jan Wanczycki (1647)	Stefan Paclawski (1651–1652)	Andrzej Wilecki (1647–1652)	Jerzy Skurkiewicz (1651–1652)

Uwaga: podstawę źródłową podano w przypisach do tekstu. Z powodu awansu w kryłosie, Hrehory Paszewski występuje w dwu kolumnach tabeli.

niekorzystne dla unii zmiany na rzecz prawosławnych, którzy — często przemocą — przejęli znaczną ilość cerkwi. Dnia 13 V 1652 r. wprowadzenia prawosławnego biskupa Antoniego Winnickiego do katedry Narodzenia św. Jana Chrzciciela w Przemyślu dokonali unicy kryłozanie: Iwan Ćwirkocki, Andrzej Wilecki, Stefan Paclawski i Jerzy Skurkiewicz⁹⁰. Uczynili tak w związku z legitymowaniem się przez Winnickiego dokumentem królewskim na władcyctwo przemyskie, który otrzymał jeszcze 27 IV 1650 r.⁹¹ Tymczasem aktualny unicki biskup koadiutor Prokop Chmielowski nominację królewską na biskupa ordynariusza przemyskiego i samborskiego uzyskał dopiero 21 VI 1652 r.⁹² Interesujące byłoby zbadanie późniejszych losów tych kryłozan, zwłaszcza czy pozostali przy unii także po zmianach, jakie zaszły w eparchii na korzyść prawosławnych.

⁹⁰ ЦДИАЛ, ф. 13, оп. 1, сыгн. 378, с. 807. Zob. tamże, s. 919.

⁹¹ APP, ABGK, sygn. 97D; AGAD, MK, sygn. 195, s. 105–107. M. Bendza (op. cit., s. 162) podał błędną datę nominacji królewskiej Winnickiego (27 IX 1650). Aktu wyświęcenia na władcykę przemyskiego dokonał 15 VII 1650 r. prawosławny metropolita kijowski Sylwester Kossow. APP, ABGK, sygn. 96D.

⁹² AGAD, MK, sygn. 192, k. 275–276.

Namiestnicy

Duchownymi sprawującymi zarząd nad namiestnictwami, czyli jednostkami podziału administracyjnego eparchii będącymi odpowiednikami łacińskich dekanatów, byli namiestnicy, określane też mianem protopopów⁹³. W 1694 r. w eparchii przemysko-samborskiej było 31 takich jednostek administracji kościelnej, można zatem przyjąć, że podobna ich liczba funkcjonowała już wcześniej⁹⁴. Nie oznacza to jednak, że za czasów biskupa Krupeckiego było 31 namiestników, bowiem z analizy źródeł wynika, iż kapłani unicy kumulowali szereg funkcji i godności kościelnych, w tym sprawowali władzę nad kilkoma namiestnictwami jednocześnie. Było to wymuszone trudnościami kadrowymi, spowodowanymi brakiem odpowiedniej liczby kapłanów unickich zdolnych do piastowania funkcji średniego szczebla w hierarchii kościelnej. Nadawanie godności i związanych z nimi dochodów było formą nagradzania przez Krupeckiego kapłanów szczególnie zaangażowanych w trudne dzieło wprowadzania unii, co samo w sobie było działalnością nie tylko duszpasterską, ale często niebezpieczną, bo zagrażającą zdrowiu a nawet życiu współpracowników biskupa.

Liczne funkcje i godności kościelne kumulowali także kapłani sprawujący funkcje namiestników, którymi byli kryłoszanie przemyscy: Dymitr Nehrebecki, namiestnik przemyski (1614–1615) i jarosławski (1615), Hrehory Paszewski, namiestnik sanocki (1614–1623), przemyski (1615–1620) i leski (1615–1623) oraz Jan Wanczycki, namiestnik leżajski (1647). Ten ostatni był równocześnie parochem dwu cerkwi w Leżajsku (zob. niżej)⁹⁵. Ponadto odnaleziono informacje o Marku, namiestniku spiskim i popie ze wsi Złockie w kluczu muzyńskim biskupów krakowskich (1639)⁹⁶ oraz o Aleksym Terleckim, namiestniku leskim (1642–1643) i parochu cerkwi „zamiejskiej” na przedmieściu Leska (1644)⁹⁷. Obydwaj byli prawdopodobnie unitami, jednak potwierdzenie tych przypuszczeń wymaga dalszych badań źródłowych.

Dla okresu 1614–1647 udało się zebrać informacje o zaledwie 3 kapłanach unickich, którzy zarządzali 5 namiestnictwami, a dodatkowo jeszcze o dwóch namiestnikach, którzy prawdopodobnie byli unitami. Łącznie są to informacje dotyczące zaledwie 6 (spośród 31) namiestnictw eparchii. Szczegółowe dane zestawiono w tabeli 2.

W początkowym okresie rządów Krupeckiego zwraca uwagę fakt kumulacji dwu, a nawet trzech, namiestnictw w rękach jednego kapłana. Zestawiając dane w tabeli udało się pokazać moment zastąpienia na namiestnictwie przemyskim Dymitra Nehrebeckiego przez Hrehorego Paszewskiego, co nastąpiło w 1615 r. Paszewski objął wówczas władzę aż nad 3 namiestnictwami w eparchii, stając się najbardziej wpływowym kapłanem podległym władcy Krupeckiemu.

⁹³ L. Bieńkowski, op. cit., s. 808–813, 916–917; A. Markunas, T. Uczitiel, op. cit., s. 73, 146; М. Юрковський, op. cit., s. 78.

⁹⁴ Б. І. Балак, *Інокентій Іван Винницький єпископ перемиський, самбірський, сяницький (1680–1700)*, Rzym 1978, s. 154; M. Bendza, op. cit., s. 101–106; J. Krochmal, *Duchowieństwo unickie*, s. 140.

⁹⁵ APP, ABGK, sygn. 31, s. 7–10; A. Добрянський, op. cit., cz. 2, Lwów 1893, s. 50.

⁹⁶ ЦДІАЛ, f. 129, op. 3, sygn. 256, k. 5.

⁹⁷ ЦДІАЛ, f. 84, op. 1, sygn. 1, k. 28v, 41–41v, 63v, 66.

Tabela 2**Namiestnicy (protopopi) unickiej eparchii przemysko-samborskiej (1614–1647)**

Namiestnictwo	Namiestnik		
Przemyskie	Dymitr Nehrebecki (1614–1615)	Hrehory Paszewski (1615–1620)	?
Sanockie	Hrehory Paszewski (1614–1623)		?
Leskie	Hrehory Paszewski (1615–1623)		?
Jarosławskie	Dymitr Nehrebecki (1615)	?	
Spiskie	?	Marek (?) (1639)	?
Leżajskie	?		Jan Wanczycki (1647)

Uwaga: podstawę źródłową podano w przypisach do tekstu. Podane daty dotyczą potwierdzonych wzmianek źródłowych, a nie pełnego okresu sprawowania funkcji.

Bazylianie

Począwszy od 1610 r. działania biskupa Atanazego wspierał jego brat Józef Krupecki. Początkowo, podobnie jak Aleksander (Atanazy), Józef był katolikiem obrządku łacińskiego, jednak po nominacji a następnie wyświęceniu brata na unickiego władzę przemyskiego i samborskiego, przyjął obrządek grecki, wstępując wraz z nim do zakonu bazylianów. Józef Krupecki został ihumenem monasteru bazylikańskiego Św. Spasa pod Starym Samborem⁹⁸. W roli tej występuje w źródłach z lat 1620–1651, choć kilkakrotnie był zmuszany do opuszczenia monasteru w okresach przejmowania go przez stronę prawosławną. Po śmierci biskupa Atanazego (1652) Józef Krupecki rezydował w Żurawinie nad Sanem, wsi kupionej przez władzę jeszcze w 1622 r.⁹⁹

Do najbliższych współpracowników biskupa Krupeckiego należał bazylianin Melecjusz Kopysteński, który występował w jego otoczeniu w latach 1618–1645. Był on teologiem i kaznodzieją władcy¹⁰⁰. W 1618 r. w imieniu unickiego kryłosu

⁹⁸ Monaster ten pełnił specjalną funkcję w eparchii przemysko-samborskiej, gdzie był traktowany jako druga katedra. W jego skład wchodził „kryłoszanie monasterscy Św. Spasa”, którymi byli zarówno bazylianie z miejscowego monasteru, jak też innych klasztorów. Zob. ЦДИАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 327, s. 816 (1611 r.).

⁹⁹ ЦДИАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 377, s. 392, 1287; APP, AmP, sygn. 587, s. 61–63; МУН, t. 2, nr 140, s. 218–219; А. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 86; А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 17; С. Голубев, op. cit., t. 2, *Приложения*, Kijów 1898, s. 126; Z. Strzetelska Grynbergowa, *Staromiejskie*, s. 251; A. Prochaska, *Władyka Krupecki*, t. 139–140, s. 732, 745–746, 749–750; t. 141–142, s. 43, 360; tenże, *Z walki o tron władcy przemyski*, s. 21; M. Bendza, op. cit., s. 133; *Akta miasta*, t. 2, s. 305.

¹⁰⁰ АЮЗР, cz. 1, t. 8/1, s. 794; Z. Strzetelska Grynbergowa, op. cit., s. 270; A. Brückner, *Spory o unię w dawnej literaturze*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 10, 1896, s. 628.

przemyskiego prowadził proces z władzami miasta Przemyśla o prawa do szpitala ruskiego i należących do niego gruntów, w lutym 1624 r. był posłem metropolity Ruckiego i biskupa Krupeckiego wysłanym do Kijowa na rozmowy z biskupami prawosławnymi, a 20 V 1625 r. złożył oświadczenie, że za zgodą władzy Krupeckiego „kapituła” unicka sprzedała franciszkanom przemyskim grunt Choromiejewski za 130 złp., z przeznaczeniem tej kwoty na „potrzebę gruntowną cerkwi naszej Bożej uniackiej Jana ś. cathedralnej”¹⁰¹. Wierność unii i biskupowi Krupeckiemu oraz zdolności Melecjusza Kopysteńskiego sprawiły, że w latach 1624–1625 był on wikariuszem *in spiritualibus* i administratorem eparchii przemysko-samborskiej (zob. wyżej). Funkcję tę zapewne pełnił także później, bowiem z 14 VI 1645 r. znany jest jego list pisany z Przemyśla do unickiego metropolity kijowskiego Antoniego Sielawy, w którym Kopysteński zawiadamia o nowym łańcuchem biskupie przemyskim Pawle Piaseckim¹⁰².

Ważną postacią w gronie duchowieństwa unickiego był Antoni Butkowski, ihumen monasteru w Smolnicy¹⁰³. Jest on znany z dokumentu wystawionego w Przemyślu 18 II 1620 r., w którym występuje wśród kryłozan przemyskich¹⁰⁴. Jego dalsze losy nie są znane, warto jednak zwrócić uwagę na jego imiennika, który padł ofiarą prawosławnych. Sprawę tę trzeba rozpatrywać w kontekście występującego w źródłach zjawiska przekręcania nazwisk, które zapisywano w kilku wersjach. Z powodu tych zniekształceń identyfikację osób czasami ułatwia zgodność imion i sprawowanych funkcji przy poszczególnych cerkwiach lub monasterach. Biorąc to pod uwagę warto sprawdzić ewentualną tożsamość osoby ihumena Antoniego Butkowskiego z bazylianinem Antonim Budkiewiczem (vel Butkiewiczem lub Rudkiewiczem), dla którego tragicznie zakończyło się krzewienie unii kościelnej, za co został zabity siekierą przez prawosławnych w trakcie sprawowania służby Bożej przy ołtarzu cerkwi nad Dniestrem za Starym Samborem¹⁰⁵.

W 1639 r. popem we wsi Witoszyńce był bazylianin Harasym Krykina Witoszyński. Prowadził on gorliwą działalność prounijną, czym naraził się Annie

¹⁰¹ APP, AmP, sygn. 587, s. 31; *Akta miasta*, t. 2, s. 304; A. Prochaska, *Władzka Krupecki*, s. 38; T. Kempa, *Wobec kontrreformacji. Protestanci i prawosławni w obronie swobod wyznaniowych w Rzeczypospolitej w końcu XVI i w pierwszej połowie XVII wieku*, Toruń 2007, s. 545; tenże, *Protopop słucki Andrzej Mużyłowski — antagonistą unii brzeskiej z pierwszej połowy XVII wieku [w:] Od Kijowa do Rzymu. Z dziejów stosunków Rzeczypospolitej ze Stolicą Apostolską i Ukrainą*, red. M. R. Drozdowski, W. Walczak, K. Wiszowata-Walczak, Białystok 2012, s. 759–760.

¹⁰² Niestety nie podano funkcji, w jakiej występuje autor listu. MUH, t. 2, nr 206, s. 292–294.

¹⁰³ W Smolnicy były dwa monastera bazylikańskie, męski i żeński.

¹⁰⁴ APP, AmP, sygn. 586, s. 159; *Akta miasta*, t. 2, s. 303.

¹⁰⁵ Stało się to albo w kwietniu 1620 r. (zob. S. Josaphat *Hieromartyr. Documenta Romana Beatiificationis et Canonizationis*, ed. A. Welykyj, t. 1, Romae 1952, nr 77, s. 289; L. Tatarenko, *Violence et luttes religieuses dans la Confédération polono-lithuanienne (fin XVIe — milieu du XVIIe siècle): l'exemple de la confrontation entre uniates et orthodoxes*, „Revue historique”, 2008/4, nr 648, s. 862, 874), albo trzeciego dnia Wielkanocy 1636 r. „Antonius Budkiewicz, religiosus basilianus, in Premisliensi dioecesi tertio die Paschatis in ecclesia ipsa ad altare, super Tyram fluvium, post veterem civitatem Samborien in quadam villa existente, cum missam celebraret, securibus a schismaticis dissectus est et occisus”. *Litterae Episcoporum*, t. 2, s. 304. M. Harasiewicz (*Annales*, s. 308) podał to nazwisko w brzmieniu „Rudkiewicz”. Zob. A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. IX; E. Likowski, *Unia brzeska (r. 1596)*, Warszawa 1907, s. 179.

Mohylance¹⁰⁶, zarządzającej tenutą medyczną starostwa mościskiego¹⁰⁷. Mohylanka kazała pojmać Witoszyńskiego, którego nazwała „in promovenda unione inter paucos excellentiorem”. Gdy ten uciekając schronił się w cerkwi w Witoszyńcach, został z niej uprowadzony i uwięziony w Medyce. Przedstawiony spór, oprócz podtekstu wyznaniowego, miał jeszcze podłoże stanowe, Mohylanka negowała bowiem prawa całego rodu Witoszyńskich do szlachectwa¹⁰⁸.

W latach 1643–1644 komendarzem kapitulnym (*commendarius capitularis*) monasteru bazylianek przy cerkwi Zaśnięcia NMP na Wilczu pod Przemyślem był bazylianin Antoni Zawadzki¹⁰⁹. Jeszcze w latach dwudziestych był on ihumem monasteru chełmskiego, a w 1641 r. archidiaconem chełmskim¹¹⁰.

Mówiąc o duchowieństwie zakonnym, ponownie wspomnieć trzeba biskupów koadiutorów przemyskich, Pawła Owłuczymskiego (1637–1649) i Prokopa Chmielowskiego (1650–1664), którzy — podobnie jak władyka Atanazy Krupecki — byli bazylianami. Do zakonu tego należał również kryłozanin Teodor Licinius Namysłowski.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje informacja mówiąca o związkach znanego polemisty Kasjana Sakowicza (1578–1647) z biskupem Krupeckim¹¹¹. Jej źródłem jest prawosławno-unicka literatura polemiczna, a konkretnie wzmianka zawarta w pochodzącym z 1638 r. dialogu podróżnika z domownikiem, autorstwa anonimowego bazylianina z monasteru winnickiego¹¹². Według niej Sakowicz w bliżej nieokreślonym czasie miał przebywać „przy dworze” władyki Krupeckiego. Autorzy biogramów polemisty nie ustrzegli się szeregu błędów związanych z tym wydarzeniem, wątpliwe jest bowiem, by Sakowicz miał zajmować podrzędną funkcję „diaka” w unickiej cerkwi św. Jana w Przemyślu¹¹³. Niestety, autobiografia¹¹⁴ Sakowicza nic na ten temat nie mówi, zagadka ta

¹⁰⁶ Anna, córka hospodara wołoskiego Jeremiasza Mohiły (ok. 1555–1606), od 1620 r. żona kasztelana sieradzkiego Maksymiliana Przerembskiego (ok. 1577–1639), potem żona kasztelana kamieńskiego Jana Sędziwoja Czarnkowskiego (zm. 1642), od r. 1644 żona wojewody sandomierskiego i krakowskiego Władysława Myszkowskiego (zm. 1658), a wreszcie żona (od 1659 r.) wojewody krakowskiego i hetmana wielkiego koronnego Stanisława „Rewery” Potockiego (ok. 1589–1667). Ten ostatni skłonił Annę do porzucenia prawosławia i przyjęcia katolicyzmu. Zob. W. Łoziński, op. cit., s. 391; A. Przyboś, *Potocki Stanisław* [w:] PSB, t. 28, s. 150.

¹⁰⁷ Tenutę medyczną otrzymał od króla Zygmunta III Maksymilian Przerembski, po którym dzierżawę tę odziedziczyła Anna Mohylanka. Zob. J. Byliński, *Przerębski (Przerembski) Maksymilian* [w:] PSB, t. 28, s. 761.

¹⁰⁸ W. Łoziński, op. cit., s. 275. A. Prochaska (*Władyka Krupecki*, s. 47) nazywa Witoszyńskiego kryłozaninem. Kwestia ta wymaga sprawdzenia. Por. M. Грушевський, *Чи маємо автентичні грамоти кн. Льва? Критично-історична розвідка*, Lwów 1902 (nadbitka z „Записки НТШ”, t. 45, 1902), s. 7–18.

¹⁰⁹ APP, AmP, sygn. 587, s. 121–126; sygn. 840, s. 27, 30; *Akta miasta*, t. 2, s. 306.

¹¹⁰ A. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 86; A. Gil, *Chełmska diecezja unicka 1596–1810. Dzieje i organizacja*, Lublin 2005, s. 231.

¹¹¹ С. Голубев, *Исторія Кіевскої духовної академії*, cz. 1, Kijów 1886, s. 216; А. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 40; Z. Strzetelska Grynbergowa, op. cit., s. 270; T. Grabowski, *Z dziejów literatury unicko-prawosławnej w Polsce 1630–1700*, Poznań 1922, s. 33; A. Brückner, op. cit., s. 628; *Bibliografia literatury polskiej Nowy Korbut*, t. 3, *Piśmiennictwo staropolskie*, red. R. Pollak, Warszawa 1965, s. 198; M. Szegda, *Sakowicz (Isakowicz) Kalikst* [w:] PSB, t. 34, s. 343.

¹¹² АЮЗР, cz. 1, t. 8/1, s. 795.

¹¹³ Zob. T. Grabowski, op. cit., s. 33; M. Szegda, op. cit., s. 343.

¹¹⁴ Zob. M. Wiszniewski, *Historia literatury polskiej*, t. 8, Kraków 1851, s. 363–367.

wymaga więc wyjaśnienia. Otóż Kalikst Sakowicz był pisarzem unickiej „kapituły” przemyskiej, jak nazwał on swą funkcję, sporządzając 11 II 1615 r. wypis z „ksiąg duchownych przemyskich Ritus Graeci”¹¹⁵. Co ciekawe, pomimo przebywania w otoczeniu Krupeckiego, Sakowicz najprawdopodobniej był w tym czasie wyznawcą prawosławia, gdyby bowiem zmienił wówczas konfesję, fakt taki z pewnością odnotowałyby ówczesna literatura polemiczna. Sakowicz był synem prawosławnego protopopa z Potylicza w eparchii chełmskiej¹¹⁶. Pracując przy unickiej katedrze przemyskiej wykorzystywał umiejętności zdobyte podczas studiów w Zamościu i Krakowie. Niestety był osobą słabego charakteru, co wkrótce spowodowało na niego kłopoty. Ratując się przed konsekwencjami hulaszczego życia, oskarżony o zabójstwo, zbiegł do Kijowa¹¹⁷. Tam w latach 1620–1624 był rektorem prawosławnej szkoły brackiej. W 1625 r. zmienił wyznanie na unickie i — już jako wdowiec — wstąpił do zakonu bazylianów, przyjmując imię zakonne Kasjan. W stanie tym wytrwał do 1641 r., kiedy przyjął obrządek łaciński¹¹⁸.

W wielu przypadkach odnajdywane w źródłach wzmianki o popach nie zawierają informacji o ich wyznaniu. Dlatego bez dalszych badań nie jest możliwe wskazanie, czy znany z lat 1631–1653 bazylianin Hrehory Dobrzański był unitą, czy prawosławnym. Pojawia się on w dokumencie wystawionym 11 II 1631 r. przez Stanisława Bonifacego Mniszka, starostę lwowskiego i sanockiego. Na prośbę Dobrzańskiego, „czernca i zakonnika Religiej Greckiej”, Mniszek nadał mu grunt pod budowę cerkwi „Wniebowstąpienia Bożego” we wsi Dobra („Dobrzany”), co w 1643 r. potwierdził król Władysław IV¹¹⁹. Wymieniona wieś, to Dobra koło Sanoka, która dzieliła się na dwie części — królewską (w starostwie krośnieńskim) i szlachecką (Dobra Szlachecka), należąca do szlachty zagrodowej Dobrzańskich herbu Sas. W latach 1648–1653 jednym z jej współwłaścicieli był Hrehory Dobrzański¹²⁰, być może tożsamy ze wspomnianym bazylianinem. Już wcześniej ukształtowała się tam tradycja sprawowania w miejscowej parochii funkcji kapłańskiej przez przedstawicieli rodziny Dobrzańskich. Z 1603 r. znany jest pop Ostafij Dobrzański, syn nieżyjącego już wówczas popa Ihnatija Dobrzańskiego¹²¹. Niestety nie zachowały się informacje o ich wyznaniu, podobnie jak o przynależności wyznaniowej bazylianina Stebelskiego, który w 1651 r. był ihumenem monasteru św. Onufrego w Ławrowie¹²².

W 1639 r. zmarła „inokynia Akiłynnna” (Akwilina) Witulczanka, mniszka z monasteru w Smolnicy¹²³. Zapewne była ona unitką, bowiem murowany monaster bazylianek w Smolnicy powstał dzięki staraniom biskupa Krupeckiego¹²⁴.

¹¹⁵ APP, AmP, sygn. 586, s. 100; *Akta miasta*, t. 2, s. 301.

¹¹⁶ М. Грушевський, *Історія України-Руси*, t. 7, Київ-Львів 1909, s. 414.

¹¹⁷ АЮЗР, cz. 1, t. 8/1, s. 795; С. Голубев, op. cit., s. 216.

¹¹⁸ С. Голубев, op. cit., s. 214–216; М. Szegda, op. cit., s. 343–344.

¹¹⁹ AGAD, MK, sygn. 185, k. 541–542.

¹²⁰ Zob. AGZ, t. 21, nr 26, 65, s. 44, 132; por. A. Boniecki, *Herbarz polski*, cz. 1, t. 4, Warszawa 1901, s. 336.

¹²¹ ЦДИАЛ, f. 15, op. 1, sygn. 50, s. 1911–1914; J. Krochmal, *Duchowieństwo unickie*, s. 162.

¹²² Z. Strzetelska Grynbergowa, op. cit., s. 268 (niestety autorka nie podała jego imienia). W 1657 r. ihumenem ławrowskim był już prawosławny „jeromonach” Józef Tyszowski. Tamże, s. 272.

¹²³ Z. Strzetelska Grynbergowa, op. cit., s. 264–265.

¹²⁴ А. С. Петрушевичъ, op. cit., s. 95; Z. Strzetelska Grynbergowa, op. cit., s. 251, 257, 262, 276; M. Bendza, op. cit., s. 155.

W omawianym okresie udało się zidentyfikować 10 bazylianów unickich, którzy pełnili eksponowane stanowiska w eparchii. Byli wśród nich biskup ordynariusz, dwu biskupów koadiutorów, wikariusz generalny, ihumeni dwu monasterów (Św. Spasa pod Starym Samborem i w Smolnicy) oraz dwaj kryłozanie przemyscy. Ponadto odnaleziono informacje o jednym zakonniku i jednej mniszce bazylikańskiej, którzy prawdopodobnie byli unitami. W statystyce tej pominięto zakonników, których wyznania nie udało się ustalić. Bazylianie z monasterów położonych na terenie eparchii przemysko-samborskiej podlegali wówczas władzy miejscowego władcy. Nie należeli zatem do zreformowanej przez Józefa Rutskiego unickiej wspólnoty o nazwie Bazylikański Zakon Kongregacji Przenajświętszej Trójcy, której ośrodkiem był monaster Trójcy Św. w Wilnie¹²⁵.

Duchowieństwo parafialne

Z okresu rządów biskupa Krupeckiego znanych jest kilkudziesięciu popów unickich. Informacje o nich zachowały się w odniesieniu do dóbr królewskich położonych w ekonomii samborskiej i w starostwach: drohobyckim, gródeckim, jaworowskim, krośnieńskim, leżajskim, lubaczowskim, mościskim, przemyskim, sanockim i wiszeńskim. Kolejni królowie (Zygmunt III, Władysław IV i Jan Kazimierz), którzy na prośbę Krupeckiego nadawali popostwa w królewskich, czynili to z zastrzeżeniem, że nie mogą być one dziedziczone. Z reguły więc popostwa były nadawane tylko dożywotnio¹²⁶. Inną cechą wspólną tych nadań był warunek pozostawiania popa w unii kościelnej¹²⁷. Szczególnie często zastrzeżenie to występowało w dokumentach Zygmunta III, rzadziej zaś było spotykane w nadaniach jego następców, co wynikało z aktualnej sytuacji polityczno-religijnej Rzeczypospolitej.

Najwięcej informacji o popach unickich zachowało się z terenu ekonomii samborskiej. W 1613 r. Zygmunt III nadał połowę popostwa we wsi Chaszczów Ostaszowi, popu z Teleśnicy i jego synom Stefanowi i Jackowi, drugą zaś połowę popostwa chaszczowskiego przeznaczając dla Iwana Babicza oraz Iwana, syna Iwana Daniłowicza¹²⁸. Po śmierci popa Iwana, wakujące popostwo w 1623 r. otrzymał Grzegorz Jawornicki¹²⁹. Z 1614 r. zachowała się informacja o nadaniu popostwa w Starym Samborze dla popów Jana i Siemiona¹³⁰. W latach 1616–1619 popem we wsi Płoskie był Sieńko¹³¹. Więcej informacji dotyczy popostwa we wsi Gwoździec. W latach 1621–1625 posiadali je wspólnie Prokop Steciowy oraz bracia Hryc i Iwan. Dwaj ostatni byli synami Iwana Fedkowicza, popa gwoźdeczkiego, który zmarł przed 12 XII 1621 r.¹³² Popostwa nadawali też starostwie

¹²⁵M. M. Ваврик, *Нарис розвитку і стану василіянського*, passim. Por. M. Szegda, *Działalność prawno organizacyjna metropolity Józefa IV Welamina Rutskiego (1613–1637)*, Warszawa 1967, s. 58, 162.

¹²⁶„ad extrema vitae suae tempora”. AGAD, MK, sygn. 185, k. 214v.

¹²⁷„Ita tamen, ut in unione sanctae Romanae Ecclesiae semper maneat”. AGAD, MK, sygn. 168, k. 131; sygn. 169, k. 210, 210v.

¹²⁸AGAD, MK, sygn. 155, k. 70–71 (Warszawa, 4 VI 1613).

¹²⁹AGAD, MK, sygn. 170, k. 223v–224v (Warszawa, 31 III 1623).

¹³⁰AGAD, MK, sygn. 156, k. 250v–251 (Warszawa, 7 V 1614).

¹³¹APP, ABGK, sygn. 79 D (Sambor, 30 V 1616; Warszawa, 22 V 1619).

¹³²Brak informacji o wyznaniu popa Iwana Fedkowicza. APP, ABGK, sygn. 82D (Sambor, 12 XII 1621; Warszawa, 4 IV 1625); AGAD, MK, sygn. 172, k. 209v (Warszawa, 4 IV 1625).

samborscy. Mikołaj Daniłowicz w dniu 6 XII 1621 r. zachował przy popostwie we wsi „Smerecze”¹³³ Iwana, Wasyla, Tymka i Stecia, synów popa Wasyla. Po kilku latach dokument starosty potwierdził król Zygmunt III, dodając wyraźne zastrzeżenie zobowiązujące wymienionych popów do podległości władcy unickiemu:

ita tamen, ut antistiti seu vladicae suo, reverendo Athanasio Krupecki, quae unione Ecclesiae Catholicae Romanae cum Ecclesia Ruthenica se coniunxit subiaceant et sint obediens¹³⁴.

W 1626 r., wakującą po śmierci popa Tomasza, cerkiew Narodzenia NMP w Czukwi Górnej (inaczej Kotkowicach) otrzymali Teodor (Fedor), Aleksander i Łukasz, synowie zmarłego już Tymka (Tymoteusza) Niżkowskiego¹³⁵. W następnym roku (1627), wakujące popostwo we wsi Klimiec król nadał Pawłowi Wereszkowiczowi¹³⁶. Ponadto zachowały się wzmianki o unickich popach Stefanie Winnickim ze wsi Uroż (1651)¹³⁷ oraz o Ignacym i jego synu Iwanie, parochach cerkwi św. Michała Archanioła w Mokrzanach (1652)¹³⁸.

W starostwie przemyskim z 1616 r. znany jest Wasyl Popowicz, pop z Bunowa¹³⁹. Wakującą cerkiew w Bandrowie w 1619 r., po śmierci dotychczasowych popów Wasyla i Symeona, król nadał Hrehoremu Bandrowskiemu¹⁴⁰. Niespełna rok później cerkiew ta ponownie wakowała, zapewne z powodu przeniesienia Hrehorego Bandrowskiego w otoczenie biskupa Krupeckiego. Opuszczone popostwo w 1620 r. otrzymał Iwan Bartoszewicz Bandrowski, będąc popem do 1647 r.¹⁴¹ Nie wiadomo czy Hrehory Bandrowski został kryłozaninem przemyskim już w 1620 r., bowiem informacje o pełnieniu przez niego tej funkcji pochodzą dopiero z lat 1636–1637¹⁴². Dnia 30 III 1623 r. Jan Puzaczek otrzymał popostwo we wsi Jasień, wakujące po popie Piotrze¹⁴³. Tego samego dnia wakujące popostwo w sąsiedniej wsi Ustrzyki otrzymał pop Teodor. Poprzednim popem w Ustrzykach był Paweł, jednak — podobnie jak było to w przypadku innych poprzedników popów unickich — nieznany jest jego obrządek¹⁴⁴.

Popostwa przy cerkwiach położonych na przedmieściach Przemyśla często należały do kryłozan przemyskich. Wspomniany już kryłozanin Teodor Wysznieński (1631–1645) był parochem cerkwi Narodzenia NMP na Błoniu pod

¹³³ Był to albo Smereczek koło Starego Sambora, albo Smereczka koło Turki, obydwie wsie położone w ekonomii samborskiej.

¹³⁴ AGAD, MK, sygn. 172, k. 208–210v (4 IV 1625).

¹³⁵ AGAD, MK, sygn. 175, k. 15v–16 (19 XII 1626 r.).

¹³⁶ AGAD, MK, sygn. 176, k. 124–124v.

¹³⁷ ЦДИАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 377, s. 100; A. Prochaska, *Władyka Krupecki*, R. 36, 1919, t. 141–142, s. 290–291; J. Krochmal, *Unia w eparchii przemysko-samborskiej*, s. 125.

¹³⁸ ЦДИАЛ, f. 13, op. 1, sygn. 378, s. 829.

¹³⁹ APP, ABGK, sygn. 98 D (22 XII 1616; potwierdzenie: Warszawa, 25 II 1652).

¹⁴⁰ AGAD, MK, sygn. 163, k. 264v–265 (30 VII 1619). Nie zachowały się informacje o wyznaniu popów Wasyla i Symeona.

¹⁴¹ AGAD, MK, sygn. 166, k. 194v–195; APP, AmP, sygn. 840, s. 41.

¹⁴² APP, AmP, sygn. 587, s. 61–63; A. С. Петрушевичъ, *Сводная*, s. 78; A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 72–73; A. Prochaska, *Władyka Krupecki*, s. 43; *Akta miasta*, t. 2, s. 305.

¹⁴³ AGAD, MK, sygn. 169, k. 209v–210 (Warszawa, 30 III 1623).

¹⁴⁴ AGAD, MK, sygn. 169, k. 210v–211 (Warszawa, 30 III 1623). Por. J. Czajkowski, *Cerkwie na Podkarpaciu w XVII do XIX w. (w świetle źródeł archiwalnych)* [w:] *Łemkowie w historii i kulturze Karpat*, cz. 2, red. J. Czajkowski, Sanok 1994, s. 15.

Przemysłem. Zapewne dzięki jego staraniom król Zygmunt III w dniu 16 VIII 1644 r. wydał dokument, w którym potwierdził prawa unickich przedmieszczan przemyskich z Błonia do posiadania cerkwi Narodzenia NMP wzniesionej na gruncie Frytkowskim. Król nie tylko zezwolił na odrestaurowanie cerkwi, ale także na założenie przy niej bractwa Najświętszej Bogarodzicy¹⁴⁵. W posiadanie cerkwi na Błoniu Wyszeński wszedł w 1642 r. Jeszcze rok wcześniej popem przy tej cerkwi był Roman Iwanowicz (1641)¹⁴⁶. Źródła nie podają jego wyznania, ale z protestu zgłoszonego w 1642 r. przez parafian przeciwko nowemu parochowi, którym został Teodor Wyszeński, oskarżony przez nich o naruszenie przywilejów nadanych cerkwi parochialnej w zakresie administrowania sakramentami oraz o zelżenie słowne parafian¹⁴⁷ można powziąć podejrzenie, że zmiana popa i jego zatarg z parafianami mogły mieć podłoże wyznaniowe¹⁴⁸. Innym wytłumaczeniem tego sporu może być krewki charakter Teodora Wyszeńskiego. W tym samym 1642 r., gdy toczył się proces z parafianami, Wyszeński został pozwany do sądu o pobicie swego zięcia — popowicza Iwana Babickiego. Agresja ta była spowodowana tym, że Iwan Babicki stanął w obronie swej żony Tacianny, wcześniej zaatakowanej przez ojca — popa Teodora¹⁴⁹.

Szereg popostw przy cerkwiach położonych na terenie starostwa jaworowskiego król nadał popom unickim na prośbę biskupa Krupeckiego. W latach 1627–1628 w starostwie tym miała miejsce seria dobrowolnych rezygnacji „starych” popów na rzecz ich synów, którzy byli kapłanami unickimi. Niestety, źródła nie podają informacji o wyznaniu ustępujących popów. W 1627 r. cerkiew Trójcy Św. we wsi Czernilawa, opuszczoną po dobrowolnej rezygnacji popa Filemona Zuchaja, otrzymał jego syn Jacenty Zuchaj¹⁵⁰. W tym samym roku, po rezygnacji popa Łukasza Jarmułowicza, popostwo we wsi Stary Jazów otrzymał jego syn Andrzej Jarmułowicz¹⁵¹, a we wsi Wierzbiany, po ustąpieniu popa Siemka, popostwo otrzymał Stanisław Onyszkwicz¹⁵². W tej samej wsi Wierzbiany, kolejne popostwo, wakujące po śmierci popa Bazylego, otrzymali w 1628 r. unicy Bazyli Teodorowicz i Hryćko Wasylowicz¹⁵³.

W 1622 r. popostwo we wsi królewskiej „Humianca” (Komańcza?) w starostwie krośnieńskim otrzymał pop Piotr, na którego scedował je jego ojciec, pop Hartym¹⁵⁴. Z punktu widzenia naszych badań szczególnie ważny jest dokument Władysława IV z 5 XII 1639 r. Jego wyjątkowy charakter źródłowy polega na tym, że podano w nim informacje aż o dwu popach unickich. Jest w nim wskazany nie tylko ustępujący z popostwa we wsi Michowa Wola pop Stefan Rze-

¹⁴⁵ AGAD, MK, sygn. 189, k. 125v–126.

¹⁴⁶ *Схуматісмъ* 1879, s. 42.

¹⁴⁷ APP, AmP, sygn. 237, s. 168, 174–175, 189–190, 192, 199.

¹⁴⁸ Sprawdzenia wymaga związek przejęcia tej cerkwi przez unickiego kryłozanina Teodora Wiszeńskiego z przebiegiem realizacji konstytucji sejmu z 1641 r., nadającej samodzielną władzę w diecezji przemyskiej władcy Krupeckiemu.

¹⁴⁹ APP, AmP, sygn. 237, s. 169–170, 208, 213.

¹⁵⁰ AGAD, MK, sygn. 176, k. 53–53v.

¹⁵¹ AGAD, MK, sygn. 176, k. 11–11v (20 II 1627).

¹⁵² AGAD, MK, sygn. 176, k. 10v–11 (20 II 1627).

¹⁵³ AGAD, MK, sygn. 176, k. 158v–159.

¹⁵⁴ Wyznanie popa Hartyma jest nieznanne. AGAD, MK, sygn. 168, k. 130v–131 (Warszawa, 26 VI 1622).

pedzki, ale także jego syn, pop Hrehory Rzepedzki, na rzecz którego zostało scedowane wymienione popostwo¹⁵⁵.

Dnia 23 I 1623 r. król Zygmunt III zatwierdził Szymona i jego syna Jakuba w posiadaniu popostwa we wsi Dębno w starostwie leżajskim. Popostwo to było w ich posiadaniu już wcześniej, samo zaś zatwierdzenie wiązało się ze zobowiązaniem popów do podległości unickiemu władcy przemyskiemu.

Ita tamen ut antistiti suo seu Vladicae [...], qui unioni Ecclesiae Catholicae Romanae cum Ecclesia Ruthenica subsit in omnibus subiaceant¹⁵⁶.

Oznaczało to zatem, że wymienieni popi porzucili prawosławie i przystąpili do unii kościelnej. W ośrodku tego starostwa, którym było miasto Leżajsk, w latach 40. XVII w. były dwie cerkwie unickie. Wcześniej była już mowa o kryłozaninie Janie Wanczyckim, który w 1647 r. został namiestnikiem leżajskim i parochem cerkwi św. Mikołaja we wsi Stary Leżajsk (Staromieściu) oraz kaplicy Wniebowstąpienia Pańskiego w Nowym Leżajsku. Cerkwie te nadał mu król Władysław IV, który przy tej okazji wspominał jeszcze o dotychczasowym popie obydwu cerkwi leżajskich. W 1647 r. był nim Łukasz Zedorowicz, któremu król pozostawił wybór pomiędzy dobrowolną rezygnacją z tych popostw albo dożywotnim ich użytkowaniem, z czym wiązał się obowiązek dalszego wykonywania posługi kapłańskiej wraz z Janem Wanczyckim. Nie wiemy jaką decyzję podjął pop Zedorowicz, źródło nie informuje też jakiego był wyznania. Prawdopodobnie był on unitą, trudno bowiem przypuszczać, by król sugerował możliwość współadministrowania jedną cerkwią przez popów dwu wyznań. Pełnia praw do obydwu popostw leżajskich miała przejść na Wanczyckiego dopiero po rezygnacji bądź śmierci popa Zedorowicza. W 1647 r. zapewne był on już osobą wiekową, co mogło być jedną z przyczyn wydania omawianego dokumentu królewskiego. Później pop ten nie występuje już w źródłach, natomiast Jan Wanczycki był popem obydwu cerkwi leżajskich jeszcze w 1668 r.¹⁵⁷ Druga parafia unicka w Leżajsku była przy cerkwi Wniebowzięcia NMP, której popem w 1649 r. był Jerzy Horoszkowicz¹⁵⁸.

Z innych starostw położonych na terenie eparchii przemysko-samborskiej zachowały się pojedyncze wzmianki o popach unickich. Najwcześniejsza z nich dotyczy Gródka w starostwie gródeckim. Dnia 23 XI 1611 r. król Zygmunt III nadał tamtejszą cerkiew, wraz z uposażeniem, popu Michałowi Popielowi¹⁵⁹. Z 1623 r. znany jest Hryć Oleksowic, pop ze wsi Sarny w starostwie mościskim¹⁶⁰, a z 1639 r. — wspomniany już — bazylianin Harasym Krykina Witoszyński, pop we wsi Witoszyńce w tencucie medycznej starostwa mościskiego¹⁶¹. Z 1624 r. zachowała się informacja o popie Symeonie z Lubaczowa, stanowiącego ośrodek starostwa lubaczowskiego¹⁶². Jak wspomniano, liczne dokumenty na popostwa

¹⁵⁵ AGAD, MK, sygn. 185, k. 214–214v.

¹⁵⁶ W dokumencie pozostawiono wolne miejsce na wpisanie imienia biskupa. AGAD, MK, sygn. 170, k. 34–34v.

¹⁵⁷ APP, ABGK, sygn. 31, s. 7–10; A. Добрянский, op. cit., cz. 2, s. 50.

¹⁵⁸ APP, ABGK, sygn. 31, s. 4–5 (Leżajsk, 24 VII 1649).

¹⁵⁹ AGZ, t. 10, Lwów 1884, s. 199, nr 3144.

¹⁶⁰ AGAD, MK, sygn. 169, k. 236v–237 (Warszawa, 11 IV 1623).

¹⁶¹ W. Łoziński, op. cit., s. 275; A. Prochaska, *Władysław Krupecki*, s. 47.

¹⁶² A. Добрянский, op. cit., cz. 2, s. IX.

były wydawane przez króla na prośbę władcy Krupeckiego. Dzięki jego protekcji w 1627 r. popostwo we wsi Radenice w starostwie wiszeńskim otrzymali popi Maksym i Andrzej Gilowie¹⁶³, popi Eliaz i Jerzy otrzymali zaś popostwo we wsi Laszki¹⁶⁴. Z 1647 r. pochodzi dokument króla Władysława IV, wydany na prośbę papieża Nestora oraz jego synów i pasierbów: Michała, Aleksandra, Grzegorza i Mikołaja, popów ze wsi Dobrohostów w starostwie drohobyckim, którzy otrzymali popostwo pod warunkiem przystąpienia do unii kościelnej¹⁶⁵.

Unię w swych dobrach wspierała część kłtorów świeckich. Jej protektorami byli Stadniccy ze Żmigrodu, którzy w swym rozległym kluczu leskim zaprowadzili ją już na przełomie XVI i XVII w.¹⁶⁶ W 1619 r. Stanisław Stadnicki ze Żmigrodu sprzedał popostwo we wsi Wujskie popu Siemionowi Groziecowi¹⁶⁷. W 1644 r. parochem cerkwi „zamejskiej” na przedmieściu Leska był — wspomniany już — namiestnik leski Aleksy Terlecki¹⁶⁸, który prawdopodobnie był uniatą. Parafie unickie mieli w swych dobrach także inni kłtorzy szlacheccy. Z 1621 r. znany jest Stefan, pop ze wsi Dobra, należącej do Mikołaja Hieronima Sieniawskiego¹⁶⁹, z 1626 r. zaś pop Ferens Światłosz ze wsi Humieniec należącej do Jana Karola Tarły. Ferens Światłosz był synem papieża humienieckiego Wasyla, znanego z 1613 r., jednak źródła nie informują o jego wyznaniu¹⁷⁰. Z 1648 r. znany jest Oleksa Steczkowicz, paroch w Hłudnie, wsi należącej do Mikołaja Wapowskiego¹⁷¹, a z lat 1652–1679 Łukasz Matwiejowicz, pop ze wsi Wysocko należącej do klucza jarosławskiego Jana Zamoyskiego¹⁷².

Dalszych badań, mających na celu ustalenie wyznania świąszczenników, wymagają informacje o popie Wisłockim, który w 1627 r. otrzymał od Stanisława Lubomirskiego popostwo we wsi Łabowa w dekanacie muszyńskim¹⁷³, a także o popie Teodorze z Rybotycz (1637) oraz jego następcy Hrehorym¹⁷⁴. Informacji o wyznaniu papieża Łukasza Demkowicza nie zawiera dokument erekcyjny cerkwi Objawienia Pańskiego we wsi Kreców, wydany 20 V 1641 r. przez jej dziedzica, cześnika sanockiego Jana Kamińskiego¹⁷⁵.

Eparchia przemysko-samborska rozciągała się na terenie łańskich diecezji przemyskiej i krakowskiej. Liczne dobra posiadali tam biskupi i inni duchowni

¹⁶³ AGAD, MK, sygn. 176, k. 69–69v.

¹⁶⁴ AGAD, MK, sygn. 176, k. 13v–14 (21 II 1627). Były to albo Laszki Gościńcowe w starostwie mościskim, albo Laszki Zawiazane w starostwie wiszeńskim.

¹⁶⁵ „Ita tamen ut Unioni Ecclesiae Catholicae Romanae adhereant et obediant”. AGAD, MK, sygn. 189, k. 691v–692.

¹⁶⁶ J. Krochmal, *Duchowieństwo unickie*, s. 150–151.

¹⁶⁷ APP, ABGK, sygn. 78 D (Lesko, 13 II 1619).

¹⁶⁸ ЦДИАЛ, f. 84, op. 1, sygn. 1, k. 28v, 41–41v, 63v, 66.

¹⁶⁹ APP, ABGK, sygn. 81D (Dybków, [data dzienna nieczytelna] 1621).

¹⁷⁰ APP, ABGK, sygn. 83 D (Janowiec, 5 XI 1626).

¹⁷¹ APP, ABGK, sygn. 95D (Bartków [Bartkowa?], 9 VIII 1648).

¹⁷² APP, ABGK, sygn. 100D (Zamość, 8 VIII 1652; Laszki, 5 IX 1662); sygn. 143D (Wysocko, 20 IX 1679).

¹⁷³ I. Szaraniewicz, *Kościelna unia na Rusi i wpływ jej na zmianę społecznego stanowiska świeckiego duchowieństwa ruskiego*, Lwów 1899, s. 29.

¹⁷⁴ Tenże, *Rzut oka na beneficja Kościoła Ruskiego za czasów Rzeczypospolitej Polskiej pod względem historii, przede wszystkim o stosunku świeckiego duchowieństwa ruskiego w Galicji do ziemi w tym okresie*, Lwów 1875, s. 54.

¹⁷⁵ J. Czajkowski, *Cerkwie na Podkarpaciu*, s. 17, 35–36.

łacińscy, którzy jako ktitorzy również wspierali unię kościelną. Według ordynacji biskupa Piotra Gembickiego z 1636 r., w należącem do biskupów krakowskich kluczu muszyńskim obowiązującym wyznaniem był katolicyzm obu obrządków, łacińskiego i greckiego¹⁷⁶. Jednak biskupi krakowscy już wcześniej osadzali popów unickich we wsiach klucza muszyńskiego. Z 1626 r. znany jest pop Łukasz ze wsi Mochnaczk¹⁷⁷. W 1641 r. popem przy cerkwi w Brunarach i Piorunce był Maciej Budniewicz, a do będącej pod jego opieką parochii należała jeszcze kaplica we wsi Czarna¹⁷⁸. Unitami byli Iwan Federowicz, pop z cerkwi pod Tyliczem („sub oppido Tylicz”), przeniesionej do Muszyny (1636)¹⁷⁹ oraz Piotr Kamiński, który w latach 1636–1637 był popem cerkwi filialnej we wsi Kamienna, należącej do parafii we wsi Polany¹⁸⁰. Znacząca kariera była udziałem Andrzeja Miejskiego, który w ciągu ponad 30 lat przeszedł kolejne stopnie w hierarchii kościelnej. W latach 1636–1637 był diakonem a następnie popem w Powroźniku. W podległym mu okręgu parafialnym znajdowały się jeszcze wsie Jastrzębik i Wojkowa. W 1659 r. Andrzej Miejski został oficjałem biskupa krakowskiego dla unitów w kluczu muszyńskim, a w 1663 r. był protopopem muszyńskim¹⁸¹.

Z 1639 r. zachowały się wzmianki o 4 popach: Andreju z Krynicy, Eliaszu ze wsi Złockie, Szymonie, synu Waśka popowicza z Tylicza, który był prezbiterem cerkwi św. Kosmy i Damiana we wsi Milik oraz o wspomnianym już Marku, namiestniku spiskim i popie ze wsi Złockie w kluczu muszyńskim biskupów krakowskich¹⁸². Wszyscy czterej byli prawdopodobnie unitami, ale potwierdzenie tych przypuszczeń wymaga dalszych badań.

Unię popierali też łacińscy biskupi przemyscy, którzy osadzając w swych dobrach popów unickich zapewniali tamtejszym Rusinom opiekę duszpasterską. Z 1641 r. znany jest pop Erazm Koiczyński (Kojczycki), pod którego opieką znajdowały się dwie cerkwie — w miasteczku Radymno i przylegającej do niego wsi Skołoszów, niekiedy nazywanej przedmieściem Radymna¹⁸³. Jego następcą był, pochodzący z Radymna, pop Bazyli, administrujący cerkwiemi w Radymnie (1643–1645) i Skołoszowie (1645)¹⁸⁴. Za przykładem biskupów szedł kler

¹⁷⁶ Zob. W. Bębynek, *Starostwo muszyńskie. Własność biskupstwa krakowskiego*, „Przewodnik Naukowy i Literacki”. Dodatek do „Gazety Lwowskiej”, R. 42, 1914, s. 320; M. Bendza, *Sytuacja wyznaniowa na terenie Klucza Muszyńskiego w XVII wieku*, „Rocznik Teologiczny”, R. 22, 1980, z. 1, s. 143–145.

¹⁷⁷ ЦДИАЛ, f. 129, op. 3, sygn. 256, k. 3; W. Bębynek, op. cit., s. 616; J. Krzemieniecki, *Kilka dokumentów do dziejów grecko-katolickich parafij w dobrach muszyńskich dawnego biskupstwa krakowskiego*, Kraków 1935, s. 42–43.

¹⁷⁸ J. Krzemieniecki, op. cit., s. 46.

¹⁷⁹ Tamże, s. 38, 61. Według Feliksa Kiryka (*Miasta kresu muszyńskiego w okresie przedrozbiorowym*, „Przemyskie Zapiski Historyczne”, R. 4–5, 1987, s. 22) pop tylicki Iwan Fedorowicz został w 1640 r. przeniesiony do „Muszynki”.

¹⁸⁰ J. Krzemieniecki, op. cit., s. 45.

¹⁸¹ ЦДИАЛ, f. 129, op. 3, sygn. 256, k. 5; W. Bębynek, op. cit., s. 613, 618, 622; J. Krzemieniecki, op. cit., s. 34, 43–44, 48; M. Bendza, *Sytuacja wyznaniowa*, s. 141–142; tenże, *Prawosławna diecezja przemyska*, s. 105.

¹⁸² ЦДИАЛ, f. 129, op. 3, sygn. 256, k. 5.

¹⁸³ W. Sarna, op. cit., s. 320; K. Gottfried, *Z przeszłości Radymna*, „Rocznik Przemyski”, t. 10, 1965, s. 156; M. Bendza, *Prawosławna diecezja przemyska*, s. 154–155.

¹⁸⁴ APP, AmP, sygn. 1076, s. 19; F. Pawłowski, *Premisla sacra*, s. 459–460; A. Добрянский, op. cit., cz. 2, Lwów 1893, s. 20–21, 34–36; M. Bendza, op. cit., s. 156–157.

łaciński. 19 IV 1652 r. Adam Szuszkowicz, proboszcz leski, jako ktitor cerkwi w należącej do jego parafii wsi Jankowce, nadał popostwo Joanowi Wiślickiemu, z zastrzeżeniem, by podlegał władcy Krupeckiemu i „pod posłuszeństwem Kościoła powszechnego Rzymskiego był”¹⁸⁵.

Z oczywistych powodów kapłani unicy byli także we wsiach należących do unickiego biskupa przemyskiego i samborskiego oraz unickiego kryłosu przemyskiego. Unitą był Konstantyn, pop z Walawy (1652)¹⁸⁶, a komendantem „kapitulnym” monasteru bazylianek przy cerkwi Zaśnięcia NMP na Wilczu pod Przemysłem był w latach 1643–1644 wspomniany już bazylianin Antoni Zawadzki¹⁸⁷.

Jak wspomniano, przekazy źródłowe nie zawsze pozwalają na jednoznaczna identyfikację przynależności wyznaniowej wzmiankowanych w nich popów. Akty nadania popostw często pomijają informacje o wyznaniu kapłana, jak było na przykład w dokumencie sprzedaży popostwa, wydanym w 1615 r. przez marszałka nadwornego koronnego Mikołaja Wolskiego dla Fedora, popa ze wsi Jurczkowa¹⁸⁸. Wyznanie popa nie zawsze jest określone także w dokumentach na popostwa położone w dobrach królewskich. Było tak w przypadku popów Fedora Pawlikowego i Hrycia Lazurwego, synów Łabkowica, którzy 25 IX 1618 r. uzyskali od starosty samborskiego Mikołaja Daniłowicza popostwo we wsi Bronica w ekonomii samborskiej. Trzy lata później dokument starosty potwierdził król Zygmunt III¹⁸⁹. Inny dokument królewski, wydany w 1624 r. dla mieszczan „Graecae Religionis” z Płazowa w województwie bełskim, informował wprawdzie o nadaniu popostwa Teodorowi Jackowiczowi¹⁹⁰, milczeniem pominięto jednak jego wyznanie. Informację tę pomijały też kolejne dokumenty królewskie, w których zachowały się wiadomości o popie Siemionie i jego synach Oleksie i Iwanie, popowiczach ze wsi Zawadów w starostwie jaworowskim (1627)¹⁹¹, a także o popie Fedorze Moczarskim ze Starzawy w starostwie przemyskim (1628)¹⁹². Wprawdzie nie ma w nich mowy o przynależności wyznaniowej popów, jednak w związku z polityką króla Zygmunta III, polegającą na obsadzaniu popostw w królewszczyznach unitami, z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że przynajmniej część wymienionych popów przystąpiła do unii kościelnej.

Kolejne dokumenty królewskie na popostwa, w których milczeniem pominięto wyznanie popów, wystawili Władysław IV i Jan Kazimierz. Były one wydawane już w innej sytuacji polityczno-religijnej. W tym czasie funkcjonowały równolegle dwie hierarchie Kościoła wschodniego, unicka i prawosławna. Było to jednym z powodów przemilczania kwestii wyznania popa w dokumentach nadań popostw, wystawianych także dla unitów. Wyjaśnienia przynależności

¹⁸⁵ APP, ABGK, sygn. 99D (b.m., 19 IV 1652).

¹⁸⁶ A. Добрянский, op. cit., cz. 2, s. 24; Z. Strzetelska Grynbergowa, *Staromiejskie*, s. 269.

¹⁸⁷ APP, AmP, sygn. 587, s. 121–126; sygn. 840, s. 27, 30; *Akta miasta*, t. 2, s. 306.

¹⁸⁸ APP, ABGK, sygn. 76D (Rybotycze, 11 II 1615).

¹⁸⁹ AGAD, MK, sygn. 167, k. 18v–19 (31 VIII 1621).

¹⁹⁰ AGAD, MK, sygn. 171, k. 160v–161. Położone w starostwie lubaczowskim miasteczko Płazów założono na surowym korzeniu w 1614 r. Zob. A. Janeczek, *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w.*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1991, s. 158, 264, 273.

¹⁹¹ AGAD, MK, sygn. 176, k. 10–10v.

¹⁹² Był on synem, nieżyjącego już wówczas, popa Piotra Moczarskiego, którego wyznanie także nie zostało podane. AGAD, MK, sygn. 176, k. 248v–249 (30 III 1628).

wyznaniowej wymagają zatem informacje o niżej wymienionych kapłanach. W 1633 r. król zezwolił na dalsze używanie popostwa we wsi Załokieć w ekonomii samborskiej popom Hrehoremu i jego synom Hrehoremu i Iwanowi oraz Iwanowi, synowi Fedora¹⁹³. W tym samym czasie królewskie zezwolenie na dalsze użytkowanie popostwa we wsi Opaka w ekonomii samborskiej otrzymali popi Iwan, Kuźma i Andrzej, synowie Iwana oraz Paweł, Anton i Iwan, synowie Pawła¹⁹⁴. W 1634 r. król potwierdził dokument byłego starosty samborskiego Mikołaja Daniłowicza (zm. 1624) na popostwo we wsi Łastówki w ekonomii samborskiej dla popów Fedka i Sieńka, synów popa Iwana oraz popów Waśka i Iwana, synów popa Andrzeja. Powodem wydania tego dokumentu była chęć potwierdzenia praw popowiczów do popostw po ich, nieżyjących już wówczas, ojcach — popach Iwanie i Andrzeju¹⁹⁵. W dokumencie z 1638 r. król Władysław IV zatwierdził w używaniu popostwa we wsi Bronica w ekonomii samborskiej braci Iwana, Hawryła Ryczka i drugiego Iwana Łapkowiczów¹⁹⁶. Kolejny dokument przemilczający kwestię wyznania popa pochodzi z 1641 r. Król zezwolił w nim na scedowanie przez popa Teodora Łodyńskiego połowy popostwa we wsi Łodyna w starostwie przemyskim na rzecz swego zięcia, Iwana Hołowieckiego i jego żony Rudocji, z domu Łodyńskiej¹⁹⁷. Z kolei w dokumencie z 1643 r. król potwierdził przywilej wydany w 1631 r. przez Stanisława Bonifacego Mniszka, starostę lwowskiego i sanockiego, dla — wspomnianego już — bazylianina Hrehorego Dobrzańskiego¹⁹⁸. Wyznanie popa zostało przemilczane również w dokumencie z 1645 r., w którym król zatwierdził w użytkowaniu popostwa we wsi Puławy w starostwie sanockim Andrzeja i Hrycia, synów popa Daniela¹⁹⁹. Sprawdzenia wyznania popa wymaga wreszcie informacja z dokumentu z 1650 r., w którym król Jan Kazimierz potwierdził dokument starosty samborskiego Bogusława Leszczyńskiego, zezwalający popu Mikołajowi Łużyckiemu i jego synowi Antoniemu popowiczowi na dożywotnie użytkowanie połowy roli popowskiej we wsi Hruszów „do oekonomiej samborskiej należącej”, wraz z „parafią tynowską, z dawna do cerkwi hruszowskiej należąca”²⁰⁰.

Wzmianki o popach, których przynależność wyznaniowa nie została określona, występują też w źródłach o innej proveniencji. Duchowni ci figurują w popisach szlachty ziemi lwowskiej, ich popostwa leżały bowiem na skrawku ziemi lwowskiej należącym do eparchii przemyskiej, a ich obecność została odnotowana z powodu obowiązku udziału w pospolitym ruszeniu nakładanego na popów przez niektórych kolatorów szlacheckich²⁰¹. Dokumenty wymieniają m.in. Iwana

¹⁹³ AGAD, MK, sygn. 180, k. 32v (16 II 1633); por. tamże, k. 5.

¹⁹⁴ AGAD, MK, sygn. 180, k. 32v–33 (16 II 1633).

¹⁹⁵ AGAD, MK, sygn. 180, k. 314v–315 (25 VII 1634).

¹⁹⁶ „providos Ivanum Hawrylo Ryczko et alterum Iwanum Łapkowiczów fratres”. AGAD, MK, sygn. 185, k. 46v–47.

¹⁹⁷ AGAD, MK, sygn. 185, k. 378v–379.

¹⁹⁸ AGAD, MK, sygn. 185, k. 541–542.

¹⁹⁹ AGAD, MK, sygn. 189, k. 343v.

²⁰⁰ Wsie Hruszów i Tynów leżały w starostwie drohobyckim. AGAD, MK, sygn. 192, k. 103–104.

²⁰¹ Taki obowiązek nałożył w 1600 r. Stanisław Stadnicki ze Żmigrodu na Kosta Paclawskiego i jego brata Jacka diakona, unickich popów z Załuża koło Sanoka. W dokumencie sprzedaży popostwa zostali oni zwolnieni od wszelkich robocizn, czynszów, podatków i podwód,

Bilińskiego, popa z Czajkowicz w dekanacie gródeckim (1621–1633)²⁰² oraz Andrzeja Bilińskiego, popa z Biliny (1633)²⁰³.

Dalszych poszukiwań wymaga ustalenie wyznania popa Makarego, który w 1632 r. napisał *Prolog*²⁰⁴ dla cerkwi we wsi szlacheckiej Tarnawce w kluczu krasiczyńskim oraz cerkwi we wsi królewskiej Łodyna w starostwie przemyskim. W XVII w. popem w cerkwi św. Eliasza w Tarnawcach był Joan Świdziński, a jego syn Paweł Świdziński był później popem we wsi szlacheckiej Wołodź, następnie w Łodynie, a wreszcie namiestnikiem birczańskim²⁰⁵. Kolejnymi kapłanami, których wyznania nie można stwierdzić na obecnym etapie badań byli — wspomniany już — Roman Iwanowicz, pop z cerkwi Narodzenia NMP na Błoniu pod Przemyślem (1641)²⁰⁶, a także pop Bazyl ze wsi Solinka w starostwie krośnieńskim (1641)²⁰⁷, Iwan Ustrzycki, pop z Dobromila (1642)²⁰⁸, „pop Załocki” (1649)²⁰⁹ oraz pop Mikołaj Ilnicki Czerczowicz (z Ilnika), znani z popisów popolitego ruszenia ziemi przemyskiej z lat 1648–1649, gdzie ten ostatni wystąpił wraz z synem Piotrem Ilnickim, popowiczem²¹⁰. Nieznanego wyznania jest też pop Roman Terlecki, który w 1642 r. został pojmany przez prawosławnego popa Iwana Torskiego z Torek (1614–1642)²¹¹, a następnie oddany do uwięzienia „dyzunicie” Iwanowi Sidorskiemu, prawosławnemu namiestnikowi przemyskiemu²¹². Niestety źródła nie podają powodu aresztowania, jeśli jednak wydarzenia te miały podłoże wyznaniowe, to poszkodowany pop Roman Terlecki mógł być unitą. Przypuszczenie to wymaga potwierdzenia w innych źródłach.

Natomiast sprawdzenia czy byli kapłanami wymagają informacje o pisarzu katedralnym Iwanie Stachowskim (1633)²¹³ oraz mieszkających „sub montibus

„wyjawszy pańskie ruszenie”, na które powinni się koniem z popostwa wyprawić. APP, ABGK, sygn. 69D.

²⁰²AGZ, t. 20, nr 134, s. 192; nr 160, s. 255; nr 167, s. 279; nr 169, s. 301, nr 184, s. 344.

²⁰³AGZ, t. 20, nr 184, s. 344.

²⁰⁴*Prolog* — książka starocerkiewnosłowiańska zawierająca zbiór codziennych czytań z żywotów świętych, uszeregowany według porządku obchodzenia ich pamięci. A. Znosko, *Mały słownik wyrazów starocerkiewnosłowiańskich i terminologii cerkiewno-teologicznej*, Warszawa 1983, s. 262.

²⁰⁵Niestety nie zachowały się informacje o wyznaniu tych popów, ani też o dokładnych datach sprawowania przez nich wymienionych funkcji. Zob. A. С. Петрушевич, *Сводная*, s. 70.

²⁰⁶*Схуматісць 1879*, s. 42. Cerkiew ta w 1642 r. była już administrowana przez unickiego kryłozanina przemyskiego Teodora Wyszżeńskiego (zob. wyżej).

²⁰⁷AGAD, MK, sygn. 185, k. 346.

²⁰⁸APP, AmP, sygn. 237, s. 158.

²⁰⁹AGZ, t. 21, nr 33, s. 62.

²¹⁰AGZ, t. 21, nr 13, s. 30; nr 33, s. 62. Por. tamże (nr 201, s. 371) wzmiankę z 1663 r. o Mikołaju i Prokopie Ilnickich.

²¹¹Jako prawosławny pop Iwan Torski był wzmiankowany w 1614 i 1636 r. A. Добрянскій, op. cit., cz. 2, s. 29; C. Голубев, op. cit., t. 2, *Приложения*, s. 125. Iwan, pop z Torek, trudnił się handlem. W 1620 r. wspólnie z Hryćkiem, popowiczem z Krównik, pożyczyci 10 tys. złp. od mieszczanina przeworskiego Jakuba Glitki. Proces o rozliczenie pożyczki zakończył się w 1637 r. *Księga gromadzka wsi „Torki” 1569–1695* [w:] *Księgi sądowe wiejskie*, t. 1, wyd. B. Ulanowski [seria: *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, t. 11], Kraków 1921, s. 484–485, nr 3887. Por. J. Półciwarteck, *Z badań nad rolą gospodarczo-społeczną plebanii na wsi pańszczyźnianej ziemi przemyskiej i sanockiej w XVI–XIX wieku*, Rzeszów 1974, s. 89.

²¹²APP, AmP, sygn. 237, s. 201; *Схуматісць 1879*, s. 39.

²¹³APP, AmP, sygn. 1218, s. 7, 10.

Carpatibus” Ferensie Krynickim (z Krynicy), Hrehorym Towarnickim (z Towarni?) i Erazmie Turzańskim (z Turzańska?), a także przebywających od kilku lat (przed 1647 r.) w Przemyślu „vagantes” Wojciechu Kremanickim i Janie Olińskim²¹⁴.

*

W artykule przedstawiono zagadnienia związane z udziałem duchowieństwa we wprowadzaniu unii kościelnej w eparchii przemysko-samborskiej za rządów jej pierwszego biskupa unickiego, którym był Atanazy Krupecki (1610–1652). Uwagę skoncentrowano na zestawieniu listy imiennej aktywnych w tym czasie duchownych unickich. Zagadnienia te były pomijane w dotychczasowej literaturze przedmiotu. Szeroką kwerendę archiwalną przeprowadzono w źródłach, których specyfika pozwala na identyfikację wyznaniową kapłanów. Były to głównie dokumenty nadania popostw wystawiane przez kłtorów, to jest właścicieli dóbr, na terenie których położona była cerkiew. Zebrano informacje o 95 duchownych unickich oraz 12 kolejnych, którzy prawdopodobnie byli unitami. Materiał ten uzupełnia rezultaty wcześniejszych badań, przeprowadzonych dla okresu, w którym diecezja pozbawiona była biskupa unickiego (do 1609)²¹⁵.

Zasługą biskupa Krupeckiego było zbudowanie w podległej mu eparchii całej struktury hierarchicznej. W początkowym okresie jego rządów była ona jeszcze słabo rozbudowana, a wielu duchownych kumulowało po kilka godności jednocześnie. Z czasem struktura ta objęła wszystkie urzędy i cały obszar rozległej diecezji. Strukturę tę tworzyli: biskup ordynariusz, wikariusz generalny, a później biskup koadiutor, kryłos katedralny, namiestnicy, parochowie i diakoni, a ponadto duchowieństwo zakonne z monasterów męskich i żeńskich. Zestawienie duchowieństwa unickiego pozwoliło na ustalenie imion bądź nazwisk: jednego biskupa ordynariusza, dwu biskupów koadiutorów, dwu wikariuszów generalnych, 19 kryłoszan, 3 namiestników (i dwu namiestników prawdopodobnie unickich), 10 bazylianów, w tym dwu ihumenów monasterów, a dodatkowo jednej bazylianki (prawdopodobnie unickiej), 71 parochów (i dodatkowo 11 popów prawdopodobnie unickich) oraz 3 diakonów. Wyjaśnić trzeba, że wymienionych funkcji jest więcej niż sprawujących je kapłanów, bo wielu z nich kumulowało beneficja i godności kościelne.

Kapłani unicy występowali na całym obszarze eparchii przemysko-samborskiej. Najwięcej było ich w dobrach królewskich. Łącznie na terenie 11 starostw odnotowano informacje o 52 popach unickich (i dalszych 5 popach, którzy prawdopodobnie byli unitami). Najliczniej odnotowano ich na terenie ekonomii samborskiej, z której odnaleziono informacje aż o 21 popach unickich (i jednym prawdopodobnie unickim). Z terenu dóbr szlacheckich odszukano wzmianki o 5 popach unickich (i jednym prawdopodobnie unickim). Zdecydowanie więcej kapłanów unickich jest znanych z dóbr kościelnych. Łącznie w dobrach należących do łacińskich biskupów krakowskich i przemyskich oraz wsiach biskupa unickiego było 10 popów unickich (i 4 prawdopodobnie unickich). Niektórzy kapłani obsługiwali więcej niż jedną cerkiew. Pod opieką wymienionych popów

²¹⁴ APP, AmP, sygn. 840, s. 42 (1647 r.).

²¹⁵ Z lat 1598–1609 odszukano informacje o 22 znanych z imienia kapłanach unickich, którzy obsługiwali 12 cerkwi. Zob. J. Krochmal, *Duchowieństwo unickie*, s. 135–167.

unicckich znajdowały się 52 cerkwie, w tym 6 w miastach oraz 46 we wsiach i na przedmieściach. Większość z tych cerkwi (46) była świątyniami parafialnymi, pozostałe to sobór katedralny (1) oraz cerkwie przy monasterach (2), cerkiew filialna (1) oraz kaplice (2). Ponadto kapłani, których przynależność do unii wymaga potwierdzenia, obsługiwali kolejne 9 cerkwi, w tym jedną w mieście.

Wśród bliskich współpracowników Krupeckiego, piastujących najważniejsze godności w eparchii, byli liczni kapłani spoza eparchii, którzy zmienili obrządek z łacińskiego na grecki. Do grona najbliższych współpracowników Krupeckiego przyłączyło się zaledwie kilku miejscowych Rusinów, którzy objęli stanowiska w kryłosie. Natomiast popi z parochii położonych na terenie eparchii przemysko-samborskiej obejmowali popostwa najczęściej pod warunkiem przystąpienia do unii.

Zebrane informacje o kapłanach unickich nie stanowią listy zamkniętej. Należy oczekiwać, że dalsze kwerendy pozwolą na uzupełnienie listy popów unickich, a ponadto wyjaśnione zostaną wątpliwości zgłaszane wobec kapłanów, którzy prawdopodobnie byli unitami. Dalsze poszukiwania archiwalne powinny doprowadzić do ustalenia składu osobowego popów przy cerkwiach, o których źródła informują, że należały do unitów, ale nie odnaleziono informacji o świąszczeniach sprawujących przy nich posługę kapłańską²¹⁶. Nadal aktualny jest też postulat ustalenia zasięgu wprowadzania unii kościelnej w eparchii przemysko-samborskiej²¹⁷.

Jacek Krochmal, Uniate Priests in the Eparchy of Przemyśl-Sambor under the Reigns of Bishop Atanazy Krupecki (1610–1652)

Summary

The article lists the Uniate priests of the Eparchy of Przemyśl-Sambor under the reign of Bishop Atanazy Krupecki (1610–1652). This issue was overlooked in the existing historiography. The query was performed in the sources, that allowed the religious identification of a single priests, and thus, it was possible to distinguish whether the one was Uniate or Orthodox. The identification was carried out on the basis of the records of parishes created by the owners of the goods where the church was located. There was collected information about 95 Uniate priests and 12 more who probably were Uniates. Krupecki was the one who created the Uniate hierarchical structure in the Eparchy of Przemyśl-Sambor. This structure covered all the offices and the entire area of the vast diocese. The name register of the Uniate clergy allowed to determine the

²¹⁶ Nie znamy np. imienia popa z Tarnogrodu w dobrach Tomasza Zamoyskiego, który zobowiązał się przed Krupeckim trwać „in unione cum sancta Romana Ecclesia” (1613 r.) oraz popa z — odbudowanej po pożarze — cerkwi w Krzeszowie w dobrach Katarzyny z Ostrogskich Zamoyskiej (1639 r.). AGAD, AZ, sygn. 424, s. 51; sygn. 895.

²¹⁷ Według relacji biskupa chełmskiego Jakuba Suszy z 1664 r., za czasów Krupeckiego w eparchii przemyskiej było „co najmniej” 600 parafii unickich. Oznaczałoby to, że na unię przeszło wówczas ok. 50% parafii ruskich. Na podstawie dostępnych źródeł nie można potwierdzić tej liczby. Dotychczas potwierdzono funkcjonowanie (w różnych okresach) niemal stu parafii unickich, choć dane te są wielkościami minimalnymi i wymagają dalszych szczegółowych badań. Por. *Litterae Episcoporum*, t. 2, s. 313; A. C. Петрушевичъ, op. cit., s. 503; S. Nabywaniec, *Diecezja przemyska*, s. 48; M. Bendza, *Prawosławna diecezja przemyska*, s. 100–102; J. Krochmal, *Unia w eparchii przemysko-samborskiej*, s. 128–129.

names of the following: one bishop ordinary, two bishops coadjutor, two vicars-general, nineteen *kryłozan* ['Russian cathedral canons'], three *protopop* [Russian dean] and two of them most probably Uniate, ten basilian monks incl., two monastery igumens, and additionally one basilian nun (probably Uniate), and 71 popes (and additionally 11 popes probably Uniate) as well as three deacons. There were more functions and offices than exercising them priests, because many priests cumulated benefices and ecclesiastical dignities.

Majority of the Uniate popes were to be found in the royal estates. The information about the 52 Uniate popes (and further 5 popes who probably were Uniates) was found in 11 districts. Most of the popes were in the royal estate called Sambor estate (21 Uniate popes and one probably Uniate). From the gentry villages was retrieved information on 5 Uniate popes (and one probably Uniate). In cities and towns belonging to the Latin Bishops of Kraków and Przemyśl cities and to the Uniate bishop of Przemyśl were indentified 10 popes of the Uniate denomination (and 4 probably Uniate). Some priests served more than one church. Under the care of the Uniate popes were 52 churches, including 6 in the cities and 46 in the villages.

Among the collaborators of bishop Krupecki who occupied important offices in the eparchy were priests from outside the diocese of Przemyśl, who changed the rite from the Latin into the Greek one. The group was joined by only a few local Russians, who took the position in cathedral kryłos of Przemyśl. Many popes received parishes under the condition of their accession to the Union. This information about the Uniate priests cannot be treated as a closed list. The list will be developed in a result of further archival queries.